

IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO za 2017. godinu

I UVOD

Pravni osnov za izradu godišnjih Izvještaja o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo sadržan je u članu 13 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12 i 30/17), kojim je propisano da Agencija za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) priprema godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, koje usvaja Vlada Crne Gore, na predlog Savjeta Agencije. Odredbom člana 13 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da godišnji izvještaj o radu Agencije sadrži naročito podatke o:

- 1) preduzetim mjerama u sprovođenju nadležnosti (o izdatim licencama, dozvolama, certifikatima, odobrenjima, uvjerenjima, saglasnostima i drugim aktima);
- 2) saradnji sa međunarodnim organizacijama i organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo;
- 3) vršenju inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima;
- 4) drugim pitanjima značajnim za rad Agencije.

U skladu sa članom 13 stav 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE

Pravni položaj Agencije regulisan je članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši prenešena javna ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja u skladu sa Zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi Crne Gore.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE

a) Nadležnost

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju uređeni su uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazdušnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, upravljanje vazdušnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj.

Istovremeno, odredbama ovog zakona propisani su pravni položaj, nadležnost i poslovanje Agencije.

Članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija izdaje certifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu, izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova, izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju, priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA Sporazuma (European Common Aviation Area Agreement – *Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja*), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom, vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima, vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom, saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo, i da vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Stavom 2 člana 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da se akti koje donosi Agencija u skladu sa zakonom i akti radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Članom 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje certifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Pored navedenih poslova, propisanih članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i druge poslove utvrđene zakonom, i to: izdaje odobrenja za letenje stranim civilnim vazduhoplovima za letenje u crnogorskom vazdušnom prostoru, daje odobrenja za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, odobrava površine za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, daje odobrenja za održavanje vazduhoplovnih priredbi, daje saglasnost vazdušnom prevozniku na zaključivanje ugovora o zakupu vazduhoplova, odobrava operativne priručnike, odobrava listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, daje saglasnost na tehničku dokumentaciju za izgradnju, rekonstrukciju i označavanje aerodroma, operativnih površina i drugih objekata, daje posebno odobrenje prije početka izvođenja radova na aerodromu radi zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja i urednosti odvijanja prevoza u vazdušnom saobraćaju, izdaje prethodnu saglasnost za izgradnju i postavljanje vazduhoplovnih prepreka van područja aerodroma (područje sa ograničenom gradnjom) koji prelaze propisanu visinu, odobrava programe stručnog osposobljavanja za vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, imenuje ispitne komisije i instruktore-ispitivače sa liste ispitivača, utvrđuje listu ispitivača, obavlja poslove u vezi traganja i spašavanja vazduhoplova i druge poslove, propisane ovim zakonom, u vezi sa zaštitom sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazdušnog saobraćaja.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, saglasno članu 151 navedenog zakona, vrši Agencija, u skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i Zakona o inspekcijskom nadzoru.

U skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona, Agencija je u 2017. godini prioritetno realizovala svoje zakonom propisane obaveze i Programske aktivnosti za izvještajni period. Poseban prioritet dat je obavljanju poslova inspekcijskog i kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata. Pored toga, u kontinuitetu je vršeno stručno osposobljavanje zaposlenih za obavljanje poslova inspekcijskog i kontinuiranog nadzora, kao poslova koji zahtijevaju posebna stručna znanja za vršenje nadzora i preduzimanje zakonom propisanih mjera.

S obzirom na činjenicu da inspekcijski poslovi obuhvataju i ovlašćenja za obavljanje inspekcijskih pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, naganje upravnih mjera, izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11 i 32/14) i da podrazumijevaju posjedovanje posebne stručnosti za obavljanje poslova inspekcijskog nadzora, Agencija je i u toku 2017. godine jedan dio aktivnosti usmjeravala na edukovanje zaposlenih iz oblasti vođenja upravnog postupka, inspekcijskih nadzora i preduzimanja prekršajnih mjera.

Pored poslova propisanih Zakonom o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i poslove koji su joj utvrđeni u nadležnost odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18/11 i 46/14) u pogledu zaštite prava putnika i lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, u toku prevoza u vazdušnom saobraćaju, kao i odredbama Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju („Službeni list CG“, br. 44/12) i Zakona o prevozu opasnih materija („Službeni list CG“, br. 33/14 i 13/18).

Naime, u skladu sa članom 93 navedenog zakona, u slučaju uskraćivanja ukrcanja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta, putnik ostvaruje prava utvrđena ovim zakonom, na osnovu pisanog prigovora sa odgovarajućim dokazima, koji dostavlja vazdušnom prevozniku. Ako vazdušni prevoznik, odnosno operator aerodroma u roku od 30 dana od dana dostavljanja prigovora ne odluči po prigovoru, putnik, odnosno lice sa invaliditetom ili lice smanjene pokretljivosti, ima pravo da dostavi Agenciji prigovor za mirno rješavanje sporova, a Agencija je dužna da se izjasni na prigovor u roku od 15 dana od dana prijema prigovora.

Takođe, ovaj zakon, u članu 36 propisuje obim prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, gdje lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, koja koriste ili namjeravaju da koriste usluge vazdušnog prevoza putnika po dolasku, odlasku ili tranzitu kroz aerodrom kada se aerodrom nalazi na teritoriji Crne Gore imaju pravo na pomoć u skladu sa ovim zakonom.

Nadzor nad pružanjem pomoći licima sa invaliditetom ili licima smanjene pokretljivosti na aerodromu vrši Agencija.

b) Unutrašnja organizacija

U toku 2017. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti. Time je

dodatno unapređen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore, koji se od strane relevantnih međunarodnih organizacija u kontinuitetu ocijenjuje kao izuzetno uspješan.

Unutrašnja organizacija Agencije uređena je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo. Aktuelnom verzijom tog pravilnika u Agenciji je u 2017. godini bilo sistematizovano 53 radna mjesta, u sljedećim organizacionim jedinicama:

1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja – 14 izvršilaca

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 1.1 Odsjek vazduhoplovne djelatnosti
- 1.2 Odsjek vazduhoplova
- 1.3 Odsjek za dozvole i nadzor letaćkog osoblja
- 1.4 Odsjek aerodroma

2. Sektor za vazduhoplovne usluge u vazdušnom prostoru – 19 izvršilaca

U ovom sektoru nalaze se sledeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 2.1 Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem (*Air Traffic Management – ATM*)
- 2.2 Odsjek za komunikacijsko, navigaciono i nadzorno obezbeđenje vazdušnog prostora (*Communication, Navigation, Surveillance Services – CNS*)
- 2.3 Odsjek za obuku i izdavanje dozvola i ovlašćenja kontrolorima letenja
- 2.4 Odsjek za vazduhoplovne karte (*Aeronautical Charts – AC*) i usluge vazduhoplovnog informisanja (*Aeronautical Information Service – AIS*)
- 2.5 Referat za usluge vazduhoplovne meteorologije (*Meteorology – MET*)
- 2.6 Referat za zaštitu okoline
- 2.7 Referat za traganje i spašavanje

3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu – 3 izvršioca

4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju – 4 izvršioca

5. Referat za vazduhoplovnu medicinu – 1 izvršilac

6. Referat za utvrđivanje uzroka ugrožavanja sigurnosti vazduhoplova, nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova – 1 izvršilac

7. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove – 7 izvršilaca

Radna mjesta Direktora, Pomoćnika direktora, Menadžera sistema upravljanja sigurnošću (Safety Manager) i Savjetnika – poslovnog sekretara sistematizovana su van unutrašnjih organizacionih jedinica.

U Agenciji je u 2017. godini bilo zaposleno ukupno 48 izvršilaca, od kojih 42 na neodređeno vrijeme i 5 na određeno vrijeme, kao i 1 pripravnik.

U cilju normalnog odvijanja radnih aktivnosti i obezbeđivanja adekvatnog poslovnog prostora, Agencija je smještena u kupljenom poslovnom prostoru, površine 996 m², sa 20 pripadajućih parking mjesta, tako da je sjedište Agencije u ul. Josipa Broza Tita bb, Stari aerodrom, Podgorica.

IV EDUKACIJA ZAPOSLENIH

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih predstavlja jednu od prioriternih obaveza Agencije, što je istovremeno i preduslov uspješnog obavljanja poslova koji su u nadležnosti Agencije.

U Agenciji je napravljena strategija stručnog obrazovanja u vidu Trening Programa, na osnovu kojeg je usvojen Trening plan za 2017. godinu, sa prioriternim kursevima koji se odnose na sve zaposlene, prvenstveno na nadzornike i inspektore.

Kako su u prethodnom periodu obavljani inicijalni i osnovni trening, u 2017. godini vršene su uglavnom individualne specijalističke obuke kao i obnova znanja iz oblasti Svijest o bezbjednosti – Modul 1, Tehnike nadzora i Ljudski faktor u vazduhoplovstvu.

Dodatno, u saradnji sa Upravom za kadrove, održana je obuka u vezi primjena novog Zakona o upravnom postupku.

Tokom 2017. godine, u cilju jačanja kapaciteta Agencije i razvoja kompetentnosti, zaposleni u Sektoru za vazduhoplovne usluge u vazdušnom prostoru su, u skladu sa zahtjevima radnog mjesta i zaduženjima, dodatno pohađali i polagali veći broj specijalističkih obuka, sa posebnim akcentom na sticanju znanja i vještina neophodnih za vršenje poslova nadzora nad radom certifikovanih pružalaca usluga u vazdušnoj plovidbi. Ove obuke obavljene su u Trening centru Evropske organizacije za sigurnost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL) – IANS, u Luksemburgu, kao i u ENAC-u u Tuluzu.

Takođe u saradnji sa BMVT Austrije, a u organizaciji TAIEX-a, za nadzornike Agencije je u prostorijama Agencije održana obuka iz oblasti Upravljanja usklađenošću.

U saradnji sa DGAC Francuske, za trojicu nadzornika Agencije održana je petodnevna obuka iz oblasti nadzora nad sertifikacijom operatora aerodroma, uključujući i posjete aerodromima.

U 2017. godini kroz Vladin projekat stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem, planirano je angažovanje četiri pripravnika, čime će Agencija dati doprinos društveno odgovornom poslovanju, a ujedno ubrzati i osnažiti neke od aktivnosti iz svog poslovanja

V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE GODIŠNJIM PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2017. GODINU

Prioriteti u radu Agencije i u 2017. godini, kao i u proteklim izvještajnim periodima, bili su vršenje poslova iz nadležnosti Agencije, koja je utvrđena Zakonom o vazdušnom saobraćaju, uz realizaciju obaveza utvrđenih Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2017. godinu.

Kao i u prethodnom izvještajnom periodu Agencija je uspjela da ostvari značajne rezultate i dobije zadovoljavajuće ocjene za preduzete aktivnosti iz svoje nadležnosti, od strane predstavnika međunarodnih organizacija prilikom zvaničnih posjeta ostvarenih u izvještajnom periodu.

Agencija je realizovala aktivnosti utvrđene *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2017. godinu*, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspekciskog nadzora, u skladu sa usvojenim *Planom inspekciskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2017. godinu*, kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspekciskom nadzoru.

Dakle, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih su izdati certifikati ili druge isprave, tokom čitavog perioda njihovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazdušnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije.

Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazdušnom i podzakonskim aktima koji su donijeti na osnovu ovog zakona.

* * *

Zakon o vazdušnom saobraćaju je, načelno, obuhvatio osnovne principe sadržane u evropskim uredbama i uputstvima i pružio pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima se u potpunosti preuzimaju sadržaji uredbi Evropske unije (EU). Kao što je već navedeno, zakonom je propisana nadležnost Agencije za donošenje akata u skladu sa njim i akata radi sprovođenja ECAA Sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva. Propisivanjem, odnosno prenošenjem ovlašćenja Agenciji da donosi akte iz oblasti civilnog vazduhoplovstva stvorene su pravne pretpostavke za efikasno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU.

Ratifikacijom osnovnog teksta ECAA Sporazuma, Crna Gora je preuzela obaveze utvrđene odredbama ovog sporazuma. Jedna od najvažnijih obaveza propisana je članom 3 ECAA Sporazuma, kojim je precizirano da su odredbe propisa na koje se poziva ili koji su sadržani u Aneksu I ovog sporazuma, usklađeni prema Aneksu II ovog sporazuma, obavezujuće za strane ugovornice i predstavljaju, ili će predstavljati, dio njihovog unutrašnjeg pravnog poretka, sa obavezom da propisi koji odgovaraju uredbama Evropske Zajednice treba da budu dio unutrašnjeg pravnog poretka strana ugovornica, dok je za propise koji odgovaraju uputstvima Evropske Zajednice nadležnim organima strana ugovornica ostavljen izbor oblika i načina njihove implementacije.

Imajući u vidu navedene obaveze, koje je potpisivanjem i ratifikacijom ECAA Sporazuma preuzela država Crna Gora, Zakonom o vazdušnom saobraćaju propisano je ovlašćenje Agenciji za donošenje akata i na taj način je stvorena mogućnost da se zakonodavstvo Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva u potpunosti uskladi sa pravnim poretkom Evropske Unije (*acquis communautaire*) na mnogo efikasniji i ažurniji način.

Naime, praktičan značaj ovakavog načina usklađivanja ogleda se u činjenici da su propisi EU u oblasti vazduhoplovstva podložni čestim izmjenama ili dopunama, tako da je ažurnost u usklađivanju sa njima moguće ostvariti jedino kroz pravovremeni postupak izmjene i dopune odgovarajućeg podzakonskog akta.

U skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju Agencija je, uz saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, u 2017. godini donijela 13 podzakonskih akata koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“, i to:

1) Pravilnik o uslugama vazduhoplovne meteorologije, načinu pripremanja i pribavljanja meteoroloških informacija i načinu slanja meteoroloških informacija („Službeni list CG“, broj 06/17 od 27.01.2017. godine, stupio na snagu 04.02.2017. godine);

* Ovim pravilnikom preuzet je ICAO Aneks 3 – Meteorološke usluge za međunarodnu vazdušnu plovību (međunarodni standardi i preporučena praksa) Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (Čikaška konvencija).

2) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG“, broj 06/17 od 27.01.2017. godine, stupio na snagu 04.01.2017. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Uredba Komisije (EU) br. 2016/1199 od 22. jula 2016. godine, kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br. 965/2012 u odnosu na operativno odobrenje navigacije na bazi performansi, certifikaciju i nadzor pružalaca usluga podataka i operacija helikopterima na moru i kojom se vrši ispravka te Uredbe

3) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Službeni list CG“, broj 12/17 od 24.02.2017. godine, stupio na snagu 04.03.2017. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Uredba Komisije (EU) br. 2016/5 od 5. januara 2016. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br. 748/2012 po pitanju implementacije osnovnih zahtjeva za zaštitu životne sredine

4) Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o osnovnim pravilima u oblasti civilnog vazduhoplovstva i nadležnostima Evropske agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja („Službeni list CG“, broj 15/17 od 09.03.2017. godine, stupio na snagu 17.03.2017. godine);

* Ovim pravilnikom je preuzeta Uredba Komisije (EU) br. 2016/4 od 5. januara 2016. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EZ) br. 216/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta po pitanju osnovnih zahtjeva za zaštitu životne sredine

5) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG“, broj 15/17 od 09.03.2017. godine, stupio na snagu 17.03.2017. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Uredba komisije (EU) broj 2016/539 od 6. aprila 2016. godine kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br. 1178/2011 po pitanju obuke, ispitivanja i periodične provjere pilota za navigaciju na bazi performansi

6) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnik o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG“, broj 19/17 od 27.03.2017. godine, stupio na snagu 04.04.2017. godine);

7) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG“, broj 25/17 od 11.04.2017. godine, stupio na snagu 19.04.2017. godine);

* Ovim pravilnikom je, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzeta Uredba komisije (EU) 2017/363 od 1. marta 2017. godine, kojom se mijenja i dopunjava Uredba (EU) br. 965/2012 u odnosu na posebno odobrenje za operacije jednomotornim turbinskim avionima noću ili u instrumentalnim meteorološkim uslovima i zahtjeve za odobrenje za obuku o opasnim materijama koji se odnose na komercijalne specijalizovane operacije, nekomercijalne operacije složenih vazduhoplova na motorni pogon i nekomercijalne specijalizovane operacije složenih vazduhoplova na motorni pogon.

8) Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra aerodroma („Službeni list CG“, broj 43/17 od 04.07.2017. godine, stupio na snagu 12.07.2017. godine);

- 9) Pravilnik o sadržini i načinu vođenja evidencije površina za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje („Službeni list CG“, broj 43/17 od 04.07.2017. godine, stupio na snagu 12.07.2017. godine);
- 10) Pravilnik o uslovima i načinu stručnog osposobljavanja pomoćnog vazduhoplovnog osoblja – vazduhoplovno meteorološkog osoblja („Službeni list CG“, broj 56/17 od 08.09.2017. godine, stupio na snagu 16.09.2017. godine);
- 11) Pravilnik o radnom vremenu i odmorima kontrolora letenja („Službeni list CG“, broj 64/17 od 06.10.2017. godine, stupio na snagu 14.10.2017. godine);
- 12) Pravilnik o uslovima i načinu za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje vazduhoplova („Službeni list CG“, broj 79/17 od 29.11.2017. godine, stupio na snagu 07.12.2017. godine);
- 13) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja („Službeni list CG“, broj 88/17 od 26.12.2017. godine, stupa na snagu 03.01.2018. godine);

Pored navedenih podzakonskih akata, donijetih uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva i objavljenih u „Službenom listu Crne Gore“, Agencija je donijela i objavila u Službenom listu Crne Gore” Rješenje o izdavanju Operativne licence Montenegro Airlines-u AD, Podgorica, za obavljanje komercijalnog vazdušnog prevoza, pod brojem ME.OL.001 sa datumom izdavanja 03.08.2017. godine i neograničenim rokom važenja („Službeni list CG“, broj 55/17 od 29.08.2017. godine).

Naime, odredbom člana 28 Zakona o vazdušnom saobraćaju, propisano je da se akt Agencije kojim se izdaje, ukida ili privremeno ukida operativna licenca objavljuje u „Službenom listu Crne Gore”.

Dakle, u izvještajnom periodu Agencija je, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, donijela 13 akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju izmjene i dopune već preuzetih osnovnih tekstova propisa EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva i na taj način vrši ažurno usklađivanje sa svim izmjenama EU Regulativa.

Navedeni podaci o broju donešenih propisa u izvještajnom periodu od godinu dana predstavljaju pravi pokazatelj značaja propisivanja ovlašćenja Agenciji za donošenje akata i ostvarene ažurnosti u postupku usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravom EU.

Agencija je od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju (16. jun 2012. godine), kojim joj je prenešeno javno ovlašćenje u pogledu donošenja podzakonskih akata, donijela preko 110 podzakonskih akata, kojima je u najvećem dijelu preuzimala evropsku regulativu iz oblasti vazdušnog saobraćaja, koja se često mijenjala i dopunjavala, u cilju ažurnog usklađivanja sa propisima EU.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata Agencije u 2017. godini ukazuje da je omogućena mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno *acquis communautaire*, u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Agencija je u izvještajnom periodu, saglasno članu 6 stav 1 tačka 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da Agencija priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, pripremila stručne osnove za izradu tri pravilnika, koje je donijelo Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, i to:

- 1) Pravilnik o uslovima korišćenja i klasifikaciji vazdušnog prostora („Službeni list CG“, broj 52/17 od 08.08.2017. godine, stupio je na snagu 16.08.2017, a primjenjuje se od 04.01.2018. godine);

2) Pravilnik o načinu upravljanja i strukturama vazdušnog prostora („Službeni list CG“, broj 70/17 od 27.10.2017. godine, stupio je na snagu 04.11.2017. godine, a primenjuje se od 04.01.2018. godine);

3) Pravilnik o uslovima i načinu izdavanja odobrenja za let stranih civilnih vazduhoplova u vazdušnom prostoru Crne Gore („Službeni list CG“, broj 73/17 od 03.11.2017. godine, a stupio je na snagu 11.11.2017. godine).

Agencija je u izvještajnom periodu, u skladu sa citiranim članom 6 stav 1 tačka 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, pripremila stručne osnove za izradu Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore i dostavila ga Nacionalnom odboru za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, koji je u skladu sa članom 139 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, na svojoj sjednici od 19. juna 2017. godine, utvrdio Predlog Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore i dostavio ga Vladi Crne Gore na donošenje. Vlada CG je na sjednici od 31. avgusta 2017. godine donijela Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore (četvrto izdanje).

Takođe, Agencija je u izvještajnom periodu, u skladu sa članom 106 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju, pripremila stručne osnove za izradu Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (SSP) i dostavila ga Nacionalnom odboru za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju, koji je u skladu sa članom 107 stav 2 tačka 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju utvrdio Predlog Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (SSP) i dostavio ga Vladi Crne Gore na donošenje. Nacionalni program sigurnosti je donijela Vlada Crne Gore na sjednici od 6. jula 2017. godine.

Pored donošenja navedenih akata, u skladu sa članom 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, Agencija je nadležna za donošenje sigurnosnih akata, i to: Sigurnosnih direktiva (*Safety directive*), Sigurnosnih naloga (*Safety order*) i Sigurnosnih informacija (*Safety information*).

Dok u izvještajnom periodu nije postojala potreba za donošenje Sigurnosnih direktiva, Agencija je donijela dva Sigurnosna naloga u 2017. godini, i to:

- Sigurnosni nalog o odobravanju pružanja usluga iz vazduha stranim operatorima vazduhoplova u vazdušnom prostoru Crne Gore, broj 2012/001-Rev 03 od 29.09.2017. godine, i
- Sigurnosni nalog kojim se utvrđuju uslovi za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela u oblastima CTR Podgorica i CTR Tivat, broj 2017-001-Rev 00 od 5. septembra 2017. godine

Dodatno, u navedenom periodu donijete su i tri Sigurnosne informacije, i to:

- 2014/007 – Prihvatljivi načini usaglašavanja, smjernice i certifikacione specifikacije Evropske agencije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (Revizija 2, objavljeno 13. marta 2017. godine),
- 2017/001 – Komercijalne specijalizovane operacije visokog rizika i izdavanje ovlaštenja za njihovo izvođenje (Revizija 0, objavljeno 20. marta 2017. godine), i
- 2017/002 – Prijavlivanje, analiziranje i praćenje događaja u civilnom vazduhoplovstvu (Revizija 0, objavljeno 25. maja 2017. godine).

Donijetim sigurnosnim aktima obezbjeđuje se efikasno reagovanje u određenim situacijama, nastalim usljed eventualnog nedostatka propisa ili nedovoljne preciznosti njegovih odredbi, što bi moglo imati uticaja na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Druga značajna novina propisana Zakonom o vazdušnom saobraćaju je prenošenje ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspekcijskog nadzora.

Odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) propisano je da inspekcijski nadzor u oblasti vazdušnog saobraćaja vrši nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u ovoj oblasti, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom, odnosno Agencija. Na ovaj način poslovi inspekcijskog nadzora u oblasti vazdušnog saobraćaja prenijeti su Agenciji, a istovremeno je izvršeno usaglašavanje sa evropskom regulativom koja propisuje da inspekcijski nadzor u vazdušnom saobraćaju vrši nacionalna vazduhoplovna vlast. Naime, odredbom člana 2 stav 2 Regulative (EZ) br. 550/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta, od 10. marta 2004. godine o pružanju usluga vazdušne plovidbe u Jedinstvenom evropskom nebu, koja je preuzeta u pravni sistem Crne Gore Pravilnikom o pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi u Jedinstvenom evropskom nebu i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog istema („Službeni list CG“, broj 22/13), propisano je da poslove inspekcijskog nadzora nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi vrši nacionalni nadzorni organ, a to je, saglasno članu 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija.

U izvještajnom periodu, inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspekcijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje. O izvršenim inspekcijskim nadzorima opširnije je rečeno u poglavlju u kojem je pojedinačno prikazan rad organizacionih jedinica Agencije (Poglavlje VI).

Inspektori su u ovom periodu, u skladu sa zaključcima Vlade, pretežno izricali prekršajne naloge, odnosno novčano kažnjavali prekršiocyte za učinjene prekršaje. Svi prekršajni nalozi, izrečeni u izvještajnom periodu su uglavnom naplaćeni, dobrovoljno ili prinudnim putem, u skladu sa odredbama Zakona o prekršajima.

Na ovaj način, potpuno je uspostavljena je funkcija inspekcijskog nadzora u civilnom vazduhoplovstvu.

***

U skladu sa obavezama propisanim odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i obavezama iz Programa rada za 2017. godinu, Agencija je krajem drugog kvartala 2017. godine, pripremila Predlog Izvještaja o radu i Predlog Finansijskog izvještaj za 2016. godinu. Savjet Agencije je, saglasno svojim nadležnostima, utvrdio predloge navedenih izvještaja i dostavio ih Vladi na usvajanje. Vlada Crne Gore je, na sjednici od 27. jula 2017. godine, zaključkom broj: 07-2416 od 24. avgusta 2017. godine, usvojila *Izvještaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2016. godinu i Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2016. godinu*, sa Izvještajem nezavisnog revizora, kojeg je imenovala Vlada Crne Gore. Usvajajući navedene Izvještaje Vlada Crne Gore je usvojila i zaključke o ostvarenim značajnim rezultatima u radu Agencije i izuzetno pozitivnom finansijskom poslovanju.

U četvrtom kvartalu 2017. godine Agencija je pripremila *Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu i Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu*, koje je Vlada usvojila na sjednici od 18. januara 2018. godine, zaključkom br. 07-82 od 25. januara 2018. godine.

U decembru 2017. godine donešen je *Plan javnih nabavki Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2018. godinu*, koji je objavljen je na sajtu Uprave za javne nabavke.

VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Sektor za vazduhoplovne usluge u vazдушnom prostoru (u daljem tekstu: ANS sektor) između ostalog, obavlja poslove nadležnosti Nacionalnog nadzornog organa (NSA), u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju, kojim je propisano da utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad ispunjenošću zahtjeva za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, nadzor nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem obavlja Agencija, kao Nacionalni nadzorni organ (*National Supervisory Authority*, u daljem tekstu: NSA).

Pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi, odnosno Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd (u daljem tekstu: SMATSA doo) je certifikovani pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi na osnovu usaglašenosti sa primjenljivim zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, koje obuhvataju: tehničku, operativnu i praktičnu osposobljenost i pogodnost, sisteme i procese za sigurnosnu djelatnost i kvalitetno upravljanje, sisteme izvještavanja, kvalitet usluga, finansijsku sigurnost, odgovornost i pokriće osiguranja, organizacionu strukturu i vlasništvo, uključujući sprječavanje sukoba interesa, ljudske resurse, kao i odgovarajuće planove za stručni kadar i bezbjednost. U skladu sa tim, SMATSA doo kontinuirano ispunjava primjenljive zajedničke zahtjeve u skladu sa izdatim, odnosno priznatim certifikatom.

Agencija je, kroz ANS sektor, kao NSA, odgovorna za vršenje stalnog procjenjivanja usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa sigurnosno regulatornim zahtjevima. Procjenjivanje se vrši aktivnošću sigurnosnog nadzora (*Safety Oversight*) koji se realizuje mehanizmom sprovođenja sigurnosno regulatornih provjera (*Audit*). Agencija, kao NSA, obavlja i poslove koji se odnose na nadzor nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem, tj. vrši nadzor nad pružanjem usluga u vazдушnom saobraćaju (*Air Traffic Services – ATS*), upravljanjem vazдушnim prostorom (*Airspace Management – ASM*) i nadzor nad upravljanjem protokom vazdušnog saobraćaja (*Air Traffic Flow Management – ATFM*).

ANS sektor je organizovan u 4 odsjeka (Odsjek za upravljanje vazдушnim saobraćajem (ATM), Odsjek za komunikacijsko, navigaciono i nadzorno obezbjeđenje vazdušnog prostora (CNS), Odsjek za obuku i izdavanje dozvola i ovlaštenja kontrolorima letenja (PEL) i Odsjek za vazduhoplovne karte (AC) i usluge vazduhoplovnog informisanja (AIS)) i 3 referata (Referat za usluge vazduhoplovne meteorologije (MET), Referat za zaštitu okoline (ENV) i Referat za traganje i spašavanje (SAR)), a čine ga jedan rukovodilac i 15 zaposlenih, od kojih je 10 certifikovanih provjerivača, uključujući rukovodioca sektora koji ima i inspektorska ovlaštenja.

Pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi u vazдушnom prostoru Crne Gore je Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd, koja je certifikovani pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi na osnovu potvrde o usaglašenosti sa primjenljivim zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, koje obuhvata: tehničku, operativnu i praktičnu osposobljenost i pogodnost, sisteme i procese za sigurnosnu djelatnost i kvalitetno upravljanje, sisteme izvještavanja, kvalitet usluga, finansijsku sigurnost, odgovornost i pokriće osiguranja, organizacionu strukturu i vlasništvo, uključujući sprječavanje sukoba interesa, ljudske resurse, kao i odgovarajuće planove za stručni kadar i bezbjednost.

Osnivači SMATSA doo su vlade Crne Gore i Republike Srbije. Osnovna djelatnost SMATSA doo je pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi u vazдушnom prostoru Srbije i Crne Gore, vazдушnom prostoru iznad dijela Jadranskog mora i iznad teritorijalnih voda država osnivača, do granica utvrđenih međunarodnim ugovorima, kao i u vazдушnom prostoru drugih država koje su SMATSA doo povjerile poslove pružanja usluga na osnovu međunarodnih ugovora. Agencija je, kao NSA, odgovorna za vršenje

kontinuiranog procjenjivanja usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi sa sigurnosno regulatornim zahtjevima. Procjenjivanje se vrši stalnom aktivnošću sigurnosnog nadzora koji se realizuje mehanizmom sprovođenja sigurnosno regulatornih provjera (audit).

Regulatorne aktivnosti

U cilju boljeg razumijevanja obaveza i organizacije ANS sektora i da pruži smjernice i pomoć zaposlenima u svakodnevnom radu usvojen je Priručnik Sektora za vazduhoplovne usluge u vazdušnom prostoru (ANS-MAN-001, u daljem tekstu: Priručnik), sa ciljem usaglašavanja sa zakonskim i podzakonskim propisima, prvenstveno sa ZVS i Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovitbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera. Priručnik opisuje metodologiju izvršavanja zadataka ANS sektora i, zajedno sa procedurama i dokumentima koji su njegov sastavni dio, osigurava da se zadaci izvršavaju na dosljedan, unificiran, objektivan, nepristrasan i na regulativi zasnovan način. Sastavni dio Priručnika, pored 21 interne procedure (sa oznakama od NSA-PRO-001-ME do NSA-PRO-021-ME), predstavlja i 7 dodatnih dokumenta od kojih su u toku 2017. godine za 4 dokumenta, kao novi dokumenti ili kroz izmjene i dopune postojećih, izrađene nove verzije: ANS-DOK-001 – Opšti dokument: Lista baznih pitanja, ANS-DOK-002 – Opšti dokument: Pojmovnik, ANS-PLN-002 – Godišnji program i plan periodičnih provjera pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi za 2016. godinu i ANS-PRG-002 – Dugoročni program kontinuiranog nadzora nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovitbi za 2016. i 2017. godinu.

Pored 6 propisa navedenih u Poglavlju V za koje je ANS sektor pripremio osnove za usvajanje kao i za izmjene postojećih akata, u toku 2017. godine ANS sektor je, sa ciljem preuzimanja propisa Evropske unije i drugih izvora standarda i preporučenih praksi, započeo sa pripremanjem osnova sljedećih dokumenata čije se usvajanje očekuje u toku tekuće godine:

- Pravilnik o vazduhoplovnom informisanju,
- Pravilnik o upravljanju kapacitetom i protokom vazdušnog saobraćaja,
- Izmjene i dopune Pravilnika o načinu, pravilima i postupcima letenja vazduhoplova i operativnim uslugama u vazdušnom saobraćaju (Prenošenje Uredbe Komisije br. 2016/1185),
- Pravilnik o uslovima i načinu izgradnje i postavljanja vazduhoplovnih prepreka koje mogu da utiču na rad radio-uređaja i sigurnost vazdušnog saobraćaja,
- Pravilnik o uslovima za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela (zajedno sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja),
- Uputstvo o primjeni FUA koncepta u Crnoj Gori, i
- Sigurnosna informacija 2018/001 Rev. 00: Sigurnosna informacija o postupanju u opasnim situacijama u vazdušnom prostoru Crne Gore.

Aktivnosti inspeksijskih i kontinuiranih nadzora – Prema Planu inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2017. godinu, br. 01/2-2046/1-16 od 27.12.2016. godine i 01/2-2046/2-16 od 02.06.2017. godine (revizija 01), broj planiranih provjera, inspekcija i sprovedenih provjere prikazan je u u sljedećoj Tabeli.

Tip provjere	Planirano	Sprovedeno
Redovne	25	22
Dodatne (vanredne)	4	4 (6)
Inspekcije	6	6

U toku 2017. godine izvršeno je šest inspeksijska nadzora sprovedenih nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovitbi i to po 3 u operativnoj jedinici AKL Podgorica (u februaru, maju i novembru) i operativnoj jedinici AKL Tivat (u februaru, junu i julu). Kao posljedica izvršenih inspekcija SMATSA doo je naloženo

pokretanje više različitih aktivnosti: izdato je Rješenje br. 03/2-58/2-17 od 19.07.2017. godine, pokrenute aktivnosti u SMATSA doo koje su za cilj imale jačanje rada na podizanju kvaliteta pruženih usluga kontrole letenja korišćenjem raspoloživih internih kapaciteta, a specifično u dijelu CNS usluga naloženo je dovođenje u red problema sa neprekidnim napajanjem u AKL Podgorica.

Cilj kontinuiranog nadzora koji se ostvaruje kroz redovne periodične provjere je da se utvrdi da li je pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi – imalac sertifikata, usaglašen, prije svega, sa Zajedničkim zahtjevima (opštim i posebnim) za pružanje usluga u vazdušnoj plovitbi, u skladu sa *Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovitbi, sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera* („Službeni list CG“, br. 65/12 i 32/2015), kao i sa drugim sigurnosnim regulatornim zahtjevima koji proističu iz *Zakona o vazdušnom saobraćaju* i na osnovu njega donijetih podzakonskih akata, kao i transponovanih uredbi Evropske unije.

U 2017.godini planirane su dvije provjere zahtjeva FIN/PAR/LIA iz Pravilnika o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovitbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera, ali je sprovedena jedna provjera u kojoj su objedinjene dvije planirane provjere.

Provjera zahtjeva Pravilnika o načinu prenosa poruka o letu radi najave koordinacije i primopredaje letova između jedinica kontrole letenja i Pravilnika o zahtjevima za automatske sisteme za razmjenu podataka o letu u svrhu najave, koordinacije i primopredaje letova između jedinica kontrole letenja nije sprovedena jer je SMATSA doo u 2017.godine započela implementaciju značajnih promjena na glavnom i rezervnom sistemu za obradu podataka o letu (TopSky-ATC i FASOS sistemi) koje su predmet nadzora od strane Agencije, i nakon čije implementacije će planirana provjera biti sprovedena.

Provjera zahtjeva iz Pravilnika o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja koja je planirana da se sprovede u decembru u Školskom centru u Beogradu nije realizovana zbog povećanog obima posla u mjesecu kada je provjera bila zakazana, pa je njeno sprovođenje odloženo za sljedeću godinu.

Prema modelu kojim se procjenjuje vrijeme provedeno u aktivnostima nadzora može se zaključiti da je certifikovani provjerivač u ANS sektoru okvirno proveo 119 radnih dana u aktivnostima u vezi sa vršenjem nadzora. Na nivou ANS sektora, zaključuje se da je približno 79 radnih dana bilo posvećeno aktivnostima nadzora odnosno da je 34.6% radnih dana u toku 2017. godine bilo utrošeno na aktivnosti nadzora.

U toku 2017. godine ukazala se potreba za sprovođenjem 6 dodatnih periodičnih provjera, od kojih su 4 sprovedene u toku godine, dok su 2, povezane sa uvođenjem promjena u funkcionalni sistem od strane SMATSA doo (unaprijeđenje TopSky-ATC i FASOS sistema), započete u toku godine, a zbog dinamike aktivnosti uvođenja promjena, biće okončane u 2018. godini.

Promjene i Procjene sigurnosne argumentacije – Prema članu 114 stav 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi dužan je da obavijesti Agenciju o planiranim promjenama koje uvodi u funkcionalne sisteme što on i čini dostavljanjem prijave o promjeni i sigurnosne argumentacije. Analiza sigurnosne argumentacije obuhvata razmatranje utvrđenih opasnosti, sigurnosnih ciljeva, zahtjeva i ostalih sigurnosnih elemenata koji su vezani za promjenu i sadržani u dokumentaciji, razmatranje usaglašenosti sa zahtjevima za sigurno korišćenje tehničke opreme i sistema i utvrđivanje da li postoje dodatni sigurnosni elementi koji su vezani za primjenu promjene. Procjena sigurnosne argumentacije uključuje ocjenu identifikovanih opasnosti, dosljednosti pri klasifikaciji stepena ozbiljnosti identifikovane opasnosti, adekvatnosti sigurnosnih ciljeva i adekvatnosti dokaza kojim se potkrepljuje da sigurnosni ciljevi ispunjavaju sigurnosne regulatorne zahtjeve.

U periodu od 01.01.2017. do 31.12.2017. godine na procjenu Agenciji je dostavljeno 12 Sigurnosnih argumentacija o promjenama u funkcionalnom sistemu od kojih je 6 bilo predmet nadzora nad promjenom, odnosno za koje Agencija izdaje rješenje o prihvatanju promjene.

Kalibraža iz vazduha – Kalibraža iz vazduha je provjera kojom se vrši: mjerenje, utvrđivanje usklađenosti rezultata mjerenja sa zadatim specifikacijama i dovođenje parametara u okvire zadatih specifikacija za opremu koja se kalibriše. Kalibražom iz vazduha vrši se provjera zemaljskih navigacionih i nadzornih sistema, vazduhoplovnih telekomunikacija i opreme za svjetlosnu signalizaciju na aerodromima, sa ciljem da parametri navedenih sistema zadovolje zahtjeve za eksploataciju. Kalibraža iz vazduha može biti periodična ili pred uvođenje nove opreme u rad. U cilju praćenja i održavanja pouzdanosti rada tehničkih sistema u operativnoj upotrebi, SMATSA doo kao organizacija ovlaštena za pružanje usluga kalibraže iz vazduha, po unaprijed utvrđenim rokovima, redovno održava i kalibriše sisteme i uređaje. U periodu izvještavanja kalibraže su vršene u 8 navrata.

Analiza događaja – EUROCONTROL svakih šest mjeseci (mart i septembar) organizuje sastanak predstavnika svih zemalja članica EUROCONTROL-a, koji je namijenjen za izradu *Annual Summary Template* (u daljem tekstu: AST) izvještaja. Cilj sastanka je da se podijeli stečeno iskustvo u procesu istrage i izvještavanja o događajima od značaja za sigurnost vazdušne plovidbe, kao i da se svi učesnici edukuju, kako bi se na odgovarajući način nosili sa praktičnim pitanjima.

Od 2011. godine Crna Gora ima AST kontakt osobu, koja je zadužena za izradu AST izveštaja. Godišnjim AST izvještajem su obuhvaćeni događaji u vazdušnom prostoru na teritoriji Crne Gore i Republike Srbije, a on se, kao zajednički za obje države, dostavlja EUROCONTROL-u. Izvještaj se izrađuje u dvije etape, u septembru se predaje izvještaj za prvu polovinu godine, a u martu naredne godine za cijelu prethodnu godinu.

AST kontakt osoba, pored izrade godišnjeg AST izvještaja, vodi računa i o inicijativama EUROCONTROL-a za unapređenje sigurnosti, kao i o najnovijim informacijama iz oblasti regulatornih aktivnosti koje se odnose na izvještavanje i istraživanje događaja od značaja za sigurnost vazdušne plovidbe.

Tokom godine AST kontakt osoba prikuplja sve prijave i angažovana je na svim zadacima oko istraživanja događaja za sve događaje od značaja za sigurnost vazdušne plovidbe. Svi događaji se klasifikuju prema ozbiljnosti, istražuju se i zaključuju.

Zaštita životne sredine – Predstavnici Agencije iz ANS sektora učestvovali su u radu Radne grupe za izradu Predloga zakona o zaštiti klime, završili aktivnosti u vezi pridruživanje ICAO Programu za poništenje i smanjenje emisija CO₂ iz međunarodnog vazduhoplovstva (CORSIA), dali doprinos u procesu certifikacije Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat za oblasti zaštite životne sredine (kao uostalom i prepreka i vazduhoplovnog informisanja, vazduhoplovne meteorologije, navigacionih sredstava i postupaka).

U nastavku je kratak opis projekata i ostalih aktivnosti na kojima su tokom 2017. godine učestvovali zaposleni u ANS sektoru.

SAXFRA i SEAFRA – Realizacijom projekata SAXFRA (Republika Austrija i Republika Slovenija) i SEAFRA (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Republika Hrvatska i Republika Srbija), uspostavljeni su vazdušni prostori bez ruta (eng. Free Route Airspace – FRA), koji predstavljaju dvije prekogranične inicijative koje su značajno doprinijele efikasnom protoku vazdušnog saobraćaja duž tzv. jugoistočne ose (saobraćajni tok po pravcu sjeverozapadna-jugoistočna Evropa).

Primjena FRA koncepta omogućava korisnicima vazdušnog prostora da lete direktno od tačke ulaska u FRA vazdušni prostor do željene tačke izlaska iz FRA vazdušnog prostora, bez obzira na državne granice i oblasti odgovornosti različitih pružaoca usluga, čime je podržano optimalno planiranje putanje leta (kraće vrijeme putovanja, manja potrošnja goriva, manja emisija CO₂). Sa aspekta ATM sistema, koristi se ogleđaju u povećanju efikasnosti sistema i povećanju kapaciteta. Shodno ciljevima Jedinstvenog evropskog neba, spajanje SAXFRA i SEAFRA, u smislu omogućavanja vazdušnim prevoziocima planiranje ruta između definisanih tačaka ulaska i izlaska iz objedinjenog vazdušnog prostora, sa mogućnošću planiranja ruta preko (objavljenih ili neobjavljenih) međutačaka i bez pozivanja na mrežu ATS ruta, omogućava još veće koristi.

U tom cilju, pružaoci usluga u vazdušnoj plovidbi u navedenim državama potpisali su memorandum o saradnji sa ciljem spajanja SAXFRA i SEAFRA vazdušnih prostora, stvarajući tako Inicijativu za zajedničko jugoistočno nebo (*South East Common Sky Initiative – SECSI*) sa ciljem uspostavljanja zajedničkog vazdušnog prostora bez ruta iznad šest država centralne i jugoistočne Evrope.

S tim u vezi, Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd obavijestila je Agenciju i Direktorat civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije o planiranom uvođenju ove promjene u funkcionalni sistem a Agencija je, u ime obije civilne vazduhoplovne vlasti, vršila nadzora nad uvođenjem promjene i odobrila spajanje SEAFRA i SAXFRA prostora u SECSI FRA prostor, zajedno da pomjeranjem donje granice vazdušnog prostora sa nivoa leta 325 na nivo leta 205 u području letnih informacija „Beograd“ (FIR Beograd), na koji se primjenjuje koncept vazdušnog prostora bez ruta.

SECSI FRA će se primjenjivati od 01.02.2018. godine.

FASOS – U skladu sa strategijom poslovanja SMATSA doo, planirano je da se nabavka i implementacija rezervnog ATM sistema (FASOS) sprovede u dvije faze:

- faza 1 – nabavka osnovne varijante sistema koji bi imao ulogu da omogući kontinuitet pružanja usluga u vazdušnom saobraćaju sa smanjenim kapacitetom i pružanje usluga do stupanja na snagu mjera regulacije saobraćaja,
- faza 2 – unapređenje sistema dodatnim funkcionalnostima koje bi omogućile kontinuitet u pružanju usluga u vazdušnom saobraćaju u potpunom kapacitetu ili sa neznatno smanjenim kapacitetom. U ovoj fazi predviđena je i decentralizacija sistema, tako da će se u AKL Podgorica nalaziti sistem koji će moći da prima i obrađuje podatke nezavisno od CKL Beograd.

Tokom 2016. godine SMATSA doo je implementirala sve definisane funkcionalnosti koje su planirane fazom 1. Nadzor nad prvom fazom nabavke i implementacije FASOS sistema okončan je izdavanjem rješenja o prihvatanju promjene od strane Agencije, a sistem je pušten u rad 08.12.2016. godine.

SMATSA doo Beograd je 29.03.2017. godine dostavila Agenciji Obavještenje o planiranju uvođenja promjene u funkcionalni sistem, a 27.11.2017. godine Početnu bezbednosnu analizu i obrazloženje o planiranoj promjeni ATM.PBA.125, koja se odnosi na unapređenje rezervnog ATM sistema. Unapređenje FASOS sistema je priprema za implementaciju faze 2, koja će u potpunosti pokrivati sve funkcionalnosti koje trenutno ima i koje će u bliskoj budućnosti imati glavni operativni sistem – TopSky ATC sistem.

U skladu sa Planom za implementaciju, predstavnici Agencije, u sklopu nadzora nad promjenom u funkcionalnom sistemu prate sve faze projekta, kako bi se osiguralo da su svi sigurnosni zahtjevi ispunjeni i promjena bila prihvaćena, odnosno unaprijeđeni FASOS sistema pušten u rad u toku 2018. godine.

TopSky – U skladu sa strategijom poslovanja SMATSA doo, planirano je da se unaprijeđi glavni sistem za obradu podataka – TopSky ATC sistem implementacijom novih funkcionalnosti. U skladu sa Planom

upravljanja Programom modernizacije kontrole letenja – SUSAN (*SMATSA Upgrade of System for Air Navigation*), predviđeno je da se unapređenje TopSky ATC sistem izvrši kroz tri faze, i to:

- korak1 faza 1: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistema,
- korak 1 faza 2: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistem sa proširenjem sistema, i
- korak 2: unapređenje funkcionalnosti DPS sa prelaskom na TopSky-ATC sistem.

SMATSA doo je 03.04.2017. godine dostavila Agenciji Obaveštenje o promeni u funkcionalnom sistemu kojim je najavila prvu fazu prvog koraka unapređenja TopSky ATC sistema, a 21.07.2017. godine prvu verziju Početne bezbednosne analize. Druga verzija Početne bezbednosne analize dostavljena je Agenciji 31.12.2017. godine i u njoj je, pored već opisanih funkcionalnosti, SMATSA doo navela dodatne funkcionalnosti koje sam proizvođač kao paket usluga dostavlja svim korisnicima sa ciljem unificiranja proizvoda, kao i plan validacije Mode S DAP (*Downlink Aircraft Parameters*) podataka. U periodu od dostavljanja obavještenja o planiranju uvođenja promjene do kraja 2017. godine, uspješno su izvršeni FAT (*Factory Acceptance Test*) i SAT (*Site Acceptance Test*), provjera sistema kvaliteta i sistema sigurnosnih garancija za softver kod proizvođača i druge provjere aktivnosti SMATSA doo, a koje proizilaze iz plana aktivnosti.

U skladu sa Planom za implementaciju, predstavnici Agencije, u sklopu nadzora nad promjenom u funkcionalnom sistemu prate sve faze projekta, kako bi se osiguralo da su svi sigurnosni zahtjevi ispunjeni i promjena bila prihvaćena, odnosno unaprijeđeni FAMUS TopSky-ATC sistem pušten u rad u toku 2018. godine.

Krizni menadžment – Predstavnici Agencije iz ANS sektora učestvovali su u vježbi ICAO VOLCEX17 (simulacija erupcije vulkana *Água de Pau*, na Azurima), 29-30.11.2017. godine, rukovodili pripremanja i nacionalnom koordinacijom za vježbu EACCC CYBER18 (simulacija informatičkog napada u ATM sektoru) koja se održana 13-14.03.2018. godine i pripremil interne procedure Upravljanje opasnim situacijama/krizama i Sigurnosnu informaciju koja prati proceduru Upravljanja opasnim situacijama/krizana. Takođe, intenzivno se radilo na pripremi EACCC radionice na temu „Communicating in Aviation Crisis“ koja se održava 18-19.04.2018. godine a čiji je domaćin Agencija.

RASARAC – Tokom 2017. godine Sektor je učesćem u radu tri radne grupe Regional Aeronautical SAR Advisory Committee (*RASARAC*) dao doprinos uspostavljanju baze podataka o potrebama članica, posebno na planu obuke ljudstva gdje Crna Gora ima dosta otvorenih pitanja i potreba. U radnoj grupi „SAR cross-border cooperation“, takođe se intenzivnije nego na drugim pitanjima radilo na predlogu teksta akta „Aeronautical SAR Agreement“. Crnogorska delegacija u kojoj osim Agencije učestvuju Direktorat za vanredne situacije i Uprava pomorske sigurnosti aktivno učestvuje u radu RASARAC dajući doprinos jačanju zajedničkog pristupa kod rešavanja postojećih regionalnih SAR problema.

Obuka – I tokom 2017. godine, posebna pažnja posvećena je obukama zaposlenih u ANS sektoru, koji su pohađali i/ili polagali sljedeće kurseve i učestvovali u sljedećim radionicama: Civil-Military ATM Coordination (GEN-CIV/MIL), Safety Oversight of SMS, ICAO Workshop on the implementation of mandatory and voluntary safety reporting systems at the level of States, ATS Message Handling System (COM-AMHS), Safety Management System for Evaluators (*SMS Evaluation*), Ground data Networks and Applications in Aviation (COM-DATA), Airspace Strategy (ASM- STRAT), Safety Assessment and Assurance in SESAR (SAF-SRM), SES Interoperability (LEX-IOP), Operational Airspace Management (AMS-OPS), Management & Oversight of Changes (SAF-CHG-BASIC, SAF-CHG-INTR), Oversight of Changes in ATM/ANS Part 1 (SAF-CHG-OC-1) i Implementing Performance Based Navigation (PBN) in ECAC (NAV-PBN).

U Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja (Safety) angažovano je 10 nadzornika kojima su dodijeljene nadzorničke autorizacije za vršenje specifičnih aktivnosti inicijalnog dodjeljivanja odobrenja, licenci, dozvola i dr., kao i nadzora u tim oblastima. Pet od ovih deset nadzornika posjeduje i ovlašćenja inspektora za vazdušni saobraćaj koji sprovode aktivnosti u vezi sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju i Zakonu o inspekcijskom nadzoru.

U toku 2017. godine došlo je do objavljivanja izmjena i dopuna Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija i Pravilnika o posadi vazduhoplova. Objavljivanje ovih akata je došlo kao posljedica objavljivanja odgovarajućih regulativa EU. Uvođenje ovih propisa u crnogorski pravni sistem je iziskivalo dalje ne samo publikovanje već i niz dodatnih aktivnosti u vezi sa njihovom pravilnom implementacijom.

Tokom 2017. godine je došlo do objavljivanja Pravilnika o uslovima i načinu za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje vazduhoplova koji je zamijenio prethodni pravilnik u ovoj oblasti. Ovim aktom su otklonjene određene nedorečenosti prethodnog akta, čime je značajno poboljšano regulisanje predmetne materije. Na inicijativu Sektora za sigurnost je došlo do objavljivanja sigurnosnog naloga „Uslovi za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela u oblastima CTR Podgorica i CTR Tivat“, kao posljedica konstatovane potrebe za preciznijim definisanjem letenja bespilotnih vazduhoplova u određenim, kritičnim, oblastima gdje, zbog potrebe pridržavanja procedura prilaska i odlaska aerodromima u Podgorici i Tivtu, pojavljivanje drugih vazduhoplova može ugroziti sigurnost odvijanja vazdušnog saobraćaja na pomenutim aerodromima. Pored ovog sigurnosnog naloga, na inicijativu Sektora za sigurnost usvojene su i dvije sigurnosne informacije i to „Komercijalne specijalizovane operacije visokog rizika i izdavanje ovlašćenja za njihovo izvođenje“ i „Sigurnosna procjena za aerodrome“. Drugi akt je naročito bitan jer ima za cilj da standardizuje postupke izrade sigurnosne procjene u oblasti aerodroma.

Kao posljedica izmjene međunarodnih ICAO standarda, preciznije ICAO Annex 14 Volume I, u jednom slučaju je došlo do izmjene važećeg propisa – izmijenjen je i dopunjen Pravilnik o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu.

Dok bi se za 2017. godinu moglo reći da i nije obilježena velikim brojem donijetih propisa, ona je bila karakteristična po veoma obimnim aktivnostim u pogledu implementacije donijetih propisa. U velikoj mjeri se insistiralo na pravovremnoj i stalnoj komunikaciji sa vazduhoplovnim subjektima, održavanju tematskih radionica, a ove aktivnosti su vršene i kroz realizaciju nadzora. Implementacija propisa je zahtjevala i značajne izmjene internih akata i dodatne aktivnosti u pogledu obuke nadzornika i drugog osoblja angažovanog u aktivnostima sektora. Kao i prethodna, i 2017. godina je obilovala objavljivanjem značajnog broja dokumenata nižeg nivoa koje su u nadležnosti EASA-e – Prihvatljivi načini usaglašavanja (*Acceptable Means of Compliance – AMC*), Sertifikacione specifikacije (*Certification Specifications – CS*) i Smjernice (*Guidance material – GM*), što je iziskivalo obimne aktivnosti u cilju kako kod Agencije tako i kod vazduhoplovnih subjekata.

Oblast koja je obilježila 2017. godinu je oblast bespilotnih vazduhoplova. Broj registrovanih operatora na kraju 2017. godine bio je čak 61. Broj upita u vezi operacija ovih vazduhoplova i interesovanje šire javnosti u vezi sa ovim operacijama zahtjevali su jaku medijsku zastupljenost i reakciju stručnih službi Agencije kojom prilikom se intenzivno radilo na promociji regulatornih okvira u ovoj oblasti ali, vrlo intenzivno, i na komunikaciji i koordinaciji sa državnim organima koji imaju nadležnosti u ovoj oblasti, po raznim osnovama kao što su: pitanja zaštite frekventnog opsega, pitanje zaštite vazdušnog prostora, pitanje uvoza bespilotnih vazduhoplova, i dr.

U toku 2017. godine odobrene su 3 vazduhoplovne priredbe.

U oblasti certifikacije aerodroma odgovarajući regulatorni okvir objavljen je još 2014. godine. Certifikacija Aerodroma Podgorica započela je krajem 2015. godine na način što je operator Aerodroma Podgorica dostavio operativni priručnik. Međutim, značajnije intenziviranje ovih aktivnosti dogodilo se tek tokom 2017. godine kada je došlo o usaglašavanja operativnog priručnika sa operatorom Aerodroma Podgorica. Tokom 2017. godine izvršen je nadzor u sljedećim oblastima: Fizičke karakteristike, Meteorološka oprema i pružanje usluga vazduhoplovne meteorologije, Navigaciona sredstva i postupci, Vizuelna sredstva i sistemi napajanja električnom energijom, Spasilačko-vatrogasna služba, Vazduhoplovne prepreke, Prihvat i otprema PRM putnika, Zaštita od buke i zaštita životne sredine i Sistem bezbjednosti. Tokom nadzora u navedenim oblastima konstatovan je određeni broj odstupanja od važećih regulatornih zahtjeva, o čemu je operator aerodroma detaljno informisan. U narednom periodu očekuje se da operator Aerodroma Podgorica otkloni dio konstatovanih odstupanja, dok se za jedan dio konstatovanih odstupanja očekuje dostavljanje sigurnosnih procjena čime bi se, shodno regulatornim zahtjevima, opravdala odstupanja. U svakom slučaju, nije za očekivati da proces certifikacije Aerodroma Podgorica bude okončan 2018. godine. Sa druge strane, očekuje se da proces certifikacije Aerodroma Tivat bude intenziviran tokom 2018. godine. Važno je istaći da su u proces certifikacije Aerodroma Podgorica od strane Agencije angažovani i eksperti iz vazduhoplovnih vlasti Republike Srbije, Republike Hrvatske i Republike Makedonije. Plan je da se sa angažovanjem stranih eksperata nastavi i u postupku certifikacije Aerodroma Tivat.

U oblasti pružalaca usluga zemaljskog opsluživanja postignut je određeni stepen poboljšanja implementacije regulatornih zahtjeva. Tokom 2017. godine izdato 8 je dozvola za pružanje usluga zemaljskog opsluživanja.

Planom procjene sigurnosti stranih vazduhoplova na platformi (SAFA) za 2017. godinu bila je predviđena realizacija 82 SAFA inspekcije (94 poena). Izvršeno je 75 inspekcija (88,5 poena) ili 92% predviđenih inspekcija, odnosno 94 % predviđenih poena. U SAFA sistemu broj inspekcija je aproksimativan a bitan je broj poena. U samom planu SAFA inspekcija za 2017. godinu to je i naglašeno, uz pojašnjenje metode proračuna broja poena. Iako plan SAFA inspekcija nije ispunjen u potpunosti, ovaj rezultata predstavlja napredak u odnosu na prethodne godine. U odnosu na 2014. godinu kada su izvršene 53 inspekcije (63 poena) ostvareno je 42% više inspekcija a u odnosu na 2015. godinu u kojoj su izvršene 62 inspekcije (75 poena) 21% više inspekcija. U odnosu na početak primjene SAFA programa u Crnoj Gori broj inspekcija je veći za skoro 80%.

Nedostaci, tj. nalazi, su uočeni na 18 inspekcija. Ukupno je bilo konstatovano 29 nalaza. Na 14 inspekcija su uočeni nalazi kategorije 2, kojih je bilo 11 i nalazi kategorije 3, kojih je bilo 9.

Tokom ljeta 2017. godine, u skladu sa dogovorom sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, u Tivtu su crnogorski i BiH SAFA inspektori zajedno ostvarili 13 inspekcija. To predstavlja nastavak uspješnih zajedničkih aktivnosti, otpočetih prije nekoliko godina, kojima se razmjenjuju iskustva i informacije u vezi implementacije SAFA programa. I dalje je primjetan napredak kod operatora, kako kroz manji broj nalaza tako i kroz niži nivo nalaza. Ovo je primjetan pozitivan trend u čitavom SAFA okruženju i pokazuje da SAFA inspekcije daju značajan doprinos ukupnom podizanju nivoa sigurnosti. Korektivne akcije na nalaze kategorija 2 i 3 su uglavnom izvršavane pravovremno i na odgovarajući način, kod svih operatora.

Shodno usvojenom Planu za praćenje i kontrolu kontinuirane ploidbenosti vazduhoplova za 2017. godinu (*Aircraft Continuing Airworthiness Monitoring – ACAM Plan*), tokom godine su realizovane 3 inspekcije ploidbenosti vazduhoplova, od planiranih 4, što predstavlja 75% realizacije plana. Jedna od planiranih inspekcija nije realizovana iz razloga što je predmetni vazduhoplov, registarskih oznaka 4O-HAW, nije bio u ploidbenom stanju te, shodno tome, nije ni mogao biti predmet pregleda. Prilikom

realizacije 3 ACAM inspekcije konstatovan je samo jedan nalaz. Broj nalaza je značajno manji nego za prethodni izvještajni period, za 2016. godinu, a sam nalaz, jedini, klasifikovan je kao nalaz manjeg nivoa ozbiljnosti.

Shodno Zakonu o inspeksijskom nadzoru, tokom 2017. godine, realizovano je 29 inspeksijskih pregleda. Od ovog broja šest inspeksijskih nadzora je ostvareno u vezi sa vazduhoplovnim preprekama, 13 u vezi sa aktivnostima koje se odvijaju na aerodromima u Podgorici i Tivtu, tri u odnosu na dva operatora vazduhoplova, četiri u odnosu na fizička lica, dva inspeksijska pregleda u vezi sa radom aeroklubova Špiro Mugoša i Krila Podgorice i jedan inspekcisk pregled kod pošiljaoca opasne materije za prevoz vazдушnim saobraćajem.

Nadalje, u oblasti plovidbenosti vazduhoplova predmet sveobuhvatnog nadzora bili su odobrene organizacije za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti Airways Scenic&Charter, Montenegro Airlines i Adriatic Airways, dok je Aviohelikopterska jedinica MUP-a bila predmet dva pojedinačna nadzora. U odnosu na odobrene organizacije za održavanje vazduhoplova predmet sveobuhvatnog nadzora su bile sljedeće organizacije: Montenegro Airlines i Aviohelikopterska jedinica MUP-a.

U oblasti nosioca AOC je takođe realizovan značajan broj nadzora, i to: Airways Scenic&Charter – 11, Montenegro Airlines – 9 i Adriatic Airways – 15.

U oblasti letačkog osoblja realizovan je sveobuhvatan nadzor odobrenih organizacija za obuku pilota, Flight Academy Montenegro i Airways Aviation Academy. Takođe je realizovan i nadzor nekoliko organizacija u Republici Srbiji koji su na listi prihvaćenih organizacija za obuku letačkog osoblja.

U oblasti aerodroma je takođe realizovan značajan broj nadzora i to u odnosu na Aerodrom Podgorica 14, a u odnosu na Aerodrom Tivat 7 pojedinačnih nadzora. Izvršen je i nadzor letišta Kapino polje i Ćemovsko polje, kao i helidroma Splendid.

Tokom 2017. godine predmet nadzora su bile površine za organizovano letenje paraglajderom i to: Jejavica, Dizdarica i Brajići-Bečići.

Svi nadzori su realizovani u skladu sa postupcima i procedurama razrađenim u okviru Priručnika Sektora za sigurnost i četiri posebna priručnika za pojedine odsjeke ovog sektora (AIR, OPS, FCL, ADR).

U sljedećoj tabeli prikazan je broj broj dozvola letačkog osoblja i dispečerskih dozvola, razvrstan po kategorijama:

Kategorija dozvola			PART-FCL	JAR-FCL	ICAO	NAC	Σ1	Σ2
Dozvola pilota transportnog vazduhoplova	ATPL	A	39	28	1	0	68	70
		H	2	0	0	0	2	
Dozvola komercijalnog pilota	CPL	A	29	7	7	0	43	63
		H	20	0	0	0	20	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola privatnog pilota	PPL	A	29	4	7	0	40	43
		H	3	0	0	0	3	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola pilota balona	BPL		0	0	3	0	3	3

Dozvola pilota jedrilice	SPL	0	0	5	0	5	5
Dozvola pilota lakog vazduhoplova	LAPL	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	
		0	0	0	0	0	
		0	0	0	0	0	
Dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta	FDL	0	0	12	0	12	12
Dozvola pilota paraglajdera	PgL	0	0	0	27	27	27
Dozvola padobranca	PL	0	0	0	14	14	14
Dozvola pilota zmaja	HgL	0	0	0	2	2	2

U Registru civilnih vazduhoplova upisano je 36 vazduhoplova.

U toku protekle godine izvršeno je 9 provjera u cilju izdavanja uvjerenja o ploidbenosti i izdato je 7 potvrda o provjeri ploidbenosti vazduhoplova.

U Registru vazduhoplovnog osoblja, koji vodi Agencija, evidentirano je 56 dozvola vazduhoplovno-tehničkog osoblja, od čega su 44 važeće.

Odobreno je 10 novih programa održavanja vazduhoplova ili izmjena postojećih.

Izdato je ukupno 1 odobrenje za let i, u vezi sa tim, 1 odobrenje uslova za let.

U pogledu priručnika za odobrene organizacije za održavanje vazduhoplova i priručnika za odobrene organizacije za obezbjeđenje kontinuirane ploidbenosti vazduhoplova dato je 9 odobrenja, na inicijalne dokumente ili izmjene postojećih.

Tokom 2017. godine izdato je 51 rješenje o odobravanju vanaerodromskog slijetanja i polijetanja.

Važno je napomenuti da je u 2017. godini, u periodu od 20.03. do 24.03.2017. godine, realizovana je kontrolna standardizaciona posjeta od strane ekspertskeg tima EASA-e u oblasti OPS. Tom prilikom su konstatovana 5 nalaza od čega je jedan klasifikovan kao ozbiljan nalaz. Radilo se o nalazu konstatovanom kod jednog operatora i otklanjanje ovog nalaza je zahtjevalo neodložnu akciju Agencije. Nakon prijeme konačnog izvještaja o nalazima stručne službe Agencije su izradile i usaglasile Plan korektivnih akcija sa EASA-om. Plan je, kao rezultat urađene detaljne analize uzroka koji su doveli do ovih nalaza, predviđao realizaciju 23 korektivne akcije. Do kraja 2017. godine EASA je potvrdila realizaciju 17 akcije iz Plana, dok je realizacije preostalih 6 akcija predviđena za 2018. godinu.

Kada je u pitanju rad **Referata za utvrđivanje uzroka ugrožavanja sigurnosti vazduhoplova, nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova**, bitno je podsjetiti da je, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odlukom Vlade osnovana Nacionalna komisija za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova, kao nezavisno tijelo. Takvo rješenje podrazumjevalo je izmještanje tih aktivnosti van Agencije a istovremeno zadržavanje aktivnosti koje se odnosi na istraživanje, analizu, praćenje nezgoda,

kao i vođenje evidencije o tim događajima unutar Agencije. Agencija prikuplja prijave o događajima, vodi bazu podataka i vrši analize u cilju praćenja trendova pojavljivanja određenih događaja i opasnosti (hazard).

Uvođenje funkcije **Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću** (*Safety Manager*), zajedno sa tijelima **Odbor za analizu sigurnosti** (*Safety Review Board – SRB*) i **Grupa za analizu sigurnosnih rizika** (*Safety Risk Group – SRG*), značajno je obilježilo aktivnosti Agencije u pogledu unapređenja standarda sigurnosti.

U nadležnost Safety Managera, pored ostalih poslova, spadaju i sljedeći poslovi koji se odnose na proces upravljanja rizicima u vazdušnom saobraćaju: izrada, praćenje implementacije i unapređenje Nacionalnog programa sigurnosti u vazdušnom saobraćaju; značajna uloga u radu Nacionalnog odbora za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju; učestvovanje u postupku utvrđivanja nacionalnih ciljeva sigurnosti u vazdušnom saobraćaju; obavljanje stručnih poslova vezanih za kvalitet izvještavanja o događajima koji ugrožavaju sigurnost; prikupljanje i arhiviranje izvještaja u internoj bazi Agencije; analiziranje i praćenje implementacije korektivnih i preventivnih mjera; praćenje statističkih trendova sigurnosti i pripremanje periodičnih izvještaja o stanju sigurnosti u vazdušnom saobraćaju; učestvovanje u postupku procjene rizika po pitanjima vezanim za sigurnost vazdušnog saobraćaja; i predlaganje nacrtu procedura (radnih postupaka) i staranje o njihovoj pravilnoj i blagovremenoj implementaciji.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika za upravljanje sigurnosnim rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2017. godini SRB se sastao tri puta. Na sjednicama SRB razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na 3 održane sjednice SRB donijeta su ukupno 3 zaključka.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika za upravljanje sigurnosnim rizicima u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2017. godini SRG se sastao četiri puta. Na sastancima SRG razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na 4 održana sastanka SRG donijeto je ukupno 9 zaključaka.

Stručni radni tim Agencije za pripremu stručnih osnova za izradu Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (SSP), izradio je predlog SSP-ija koji je tokom 2017. godine prosljeđen na dalje postupanje Nacionalnom odboru za sigurnost. Nacionalni program sigurnosti je donijela Vlada Crne Gore na sjednici od 6. jula 2017. godine. Nacionalnim planom sigurnosti vazdušnog saobraćaja utvrđuju se aktivnosti i mjere za implementaciju Nacionalnog programa sigurnosti. U toku 2017. godine, a sa ciljem promocije i praćenja implementacije aktivnosti proisteklih iz Nacionalnog plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja Crne Gore 2015-2018 (*State Safety Plan – SSP*), predstavnici Agencije su aktivno učestvovali u radu LRST (*Local Runway Safety Team*) na aerodromima u Podgorici i Tivtu, a organizovane su i radionice na temu SSP/SMS, prijavljivanje događaja i odredbe Pravilnika o prijaljivanju događaja, za predstavnike Nacionalnog odbora za sigurnost i vazduhoplovnih subjekata.

U toku 2017. godine, Nacionalna komisija za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova nije objavljivala izvještaje, pa nije bilo ni izdatih sigurnosnih preporuka.

Aktivnosti **Menadžera sistema za praćenje usklađenosti** u 2017. godini odnosile su se dominantno na sljedeće:

Tokom 2017. godine su vršeni su interne provjere u skladu sa *Godišnjim planom provjera usklađenosti rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo u 2017. godini*, kojeg je odobrio direktor Agencije 31.12.2016. godine.

Najvažniju aktivnost Agencije u pogledu usklađenosti sa regulatornim zahtjevima predstavljala je standardizaciona posjeta EASE u oblasti operacija vazduhoplova. U sklopu priprema za tu posjetu, koja je realizovana tokom marta 2017. godine, izvršene su detaljne provjere u ovoj oblasti. Ove provjere su

po prvi put rađene u novoj organizaciji funkcije za praćenje usklađenosti rada Agencije koji se sastoji od specijalističkih timova auditora za razne oblasti rada Agencije. U aktivnostima internih provjera učestvovalo je ukupno 5 članova specijalističkih timova za interne provjere. Tom prilikom su identifikovane određene neusaglašenosti koje su otklonjene prije početka EASA standardizacione posjete. Novi način organizacije funkcije za praćenje usklađenosti rada Agencije pokazao se kao veoma dobar.

Tokom EASA standardizacione posjete Agenciji ocijenjivan je i rad funkcija za praćenje usklađenosti rada Agencije. EASA standardizacioni tim je ocijenio da je rad ove funkcije u skladu sa važećim regulatornim zahtjevima i da kvalitetno obavlja svoje poslove. Zbog toga, u odnosu na funkciju za praćenje usklađenosti rada Agencije od strane EASA standardizacionog tima nisu detektovane neusaglašenosti.

O svim nalazima je na zvaničan način u formi sastanka Management Review Boarda upoznato rukovodstvo Agencije.

U drugoj polovini godine su počele pripreme za sljedeću standardizacionu posjetu EASA, ovog puta u oblasti SAFA. U tu svrhu je, po nalogu Direktora Agencije, dopunjen Godišnji plan internih nadzora za praćenje usklađenosti oblastima koje se odnose na obaveze Agencije u oblasti ARO.RAMP dijela implementacionih pravila. Nakon toga izvršena je detaljna i sveobuhvatna priprema interne provjere iz oblasti ARO.RAMP. Same provjere iz ove oblasti su pokazale da postoje određene neusklađenosti u radu Agencije i dio tih neusklađenosti je otklonjen prije početka EASA standardizacione posjete. To je imalo za rezultat podizanje ukupnog nivoa usklađenosti rada Agencije sa važećim EU regulativama.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2017. godini nastavio rad na poslovima iz svoje oblasti sa krajnjim ciljem očuvanja i unapređenja sigurnosti letenja.

U 2017. godini vršen je kontinuirani nadzor nad radom Vazduhoplovno-medicinskog centra (*Aero-Medical Center – AeMC*), kao i kontinuirani nadzor nad radom ovlašćenih vazduhoplovno-medicinskih ispitivača (*Aero-Medical Examiner – AME*), koji su odgovorni za donošenje ocjene sposobnosti vazduhoplovnog i drugog stručnog osoblja, u skladu sa Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2017. godinu.

Kontinuirano se sprovodilo ažuriranje medicinske dokumentacije nastale iz ljekarskih pregleda i pretraga. Medicinska dokumentacija je pod režimom tajnosti i zaštite ličnih podataka dostavljana Referatu za vazduhoplovnu medicinu, gdje se vrši arhiviranje i čuvanje medicinske dokumentacije na određen način i u određenom vremenskom periodu, kako je utvrđeno regulativom.

Obavljano je vođenje poslova oko izdavanja Ljekarskih uvjerenja i Potvrda o zdravstvenoj sposobnosti za sve kategorije vazduhoplovnog osoblja kod kojih se zahtjeva uvjerenje/potvrda o zdravstvenoj sposobnosti, kao i za ostalo stručno osoblje.

Obavljali su se poslovi upisivanja ličnih podataka vazduhoplovnog osoblja u Registar vazduhoplovnog osoblja, što predstavlja početni korak za izdavanje sertifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dozvola o stručnoj osposobljenosti vazduhoplovnom osoblju.

Nastavljena je saradnja sa vazduhoplovnim subjektima čije osoblje mora da ispuni propisane uslove zdravstvene sposobnosti kako bi nivo sigurnosti letenja bio očuvan i kako bi regulatorni zahtjevi bili adekvatno sprovedeni u praksi. Nastavljena je stalna komunikacija i savjetovanje sa vazduhoplovnim osobljem, pomoćnim vazduhoplovnim i ostalim stručnim osobljem u cilju poboljšanja zdravlja ove populacije. Organizovani su sastanci i konsultacije sa strankama. Vršeno je izdavanje obavještenja i uputstva kandidatima koji nisu ispunili medicinske zahtjeve za traženi kriterijum zdravstvene sposobnosti što je uslov za obavljanje poslova vazduhoplovnog i ostalog stručnog osoblja.

Nastavljena je saradnja sa Nacionalnom komisijom za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova, vanrednih događaja koji ugrožavaju bezbjednost željezničkog saobraćaja i pomorskih nezgoda i nesreća uz poštovanje principa tajnosti ličnih podataka.

U 2017. godini nastavljena je stalna stručna komunikacija sa ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivačima, kao i konsultacije sa ljekarima specijalistima vazduhoplovno-medicinskog centra koji su uključeni u vršenje medicinskih pregleda vazduhoplovnog osoblja. Nastavljena je redovna komunikacija i saradnja sa ljekarima specijalistima koji učestvuju u spovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja. Takođe, nastavljena je saradnja i razmjena iskustava sa kolegama iz regiona i EU, posebno saradnja koja se obavlja na propisani način sa kancelarijama Evropskih nacionalnih vlasti za vazduhoplovnu medicinu u cilju dostavljanja medicinske dokumentacije kao i priznavanja Evropskih ljekarskih uvjerenja na osnovu pristigle medicinske dokumentacije.

Obavljena je izrada Plana rada Referata za vazduhoplovnu medicinu za sljedeću godinu.

Referat za vazduhoplovnu medicinu prisustvovao je svim planiranim obukama na nivou Agencije.

Referat za vazduhoplovnu medicinu imao je aktivno učešće na Šestom evropskom sastanku aranžmana saradnje za prevenciju i upravljanje javnim zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu (CAPSCA-EUR/06) i za obuku tehničkih savjetnika, zajednički organizovanom od strane evropske i evroatlantske Kancelarije ICAO i Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), Regionalne kancelarije za Evropu. Nakon ovog sastanka, Agencija je uspješno završila uclanjenje Crne Gore u Program saradnje za prevenciju i upravljanje javnim zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu (*Collaborative Arrangement for the Prevention and Management of Public Health Events in Civil Aviation - CAPSCA*) i o tome obavjestila Ministarstvo zdravlja Crne Gore.

CAPSCA je globalni program ICAO-a za poboljšanje planiranja pripravnost i odgovora u javnim zdravstvenim događajima koji utiču na sektor vazduhoplovstva, kao što je pandemija gripa, širenje drugih zaraznih bolesti, nuklearne nesreće termocentrala itd. U oktobru 2010. godine ICAO Skupština je usvojila Rezoluciju kojom su pozvane države da se pridruže CAPSCA-i. Javni zdravstveni događaji su često multisektorski i međunarodnog karaktera i zato treba njima upravljati na raznim nivoima: operativnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom, a CAPSCA pruža platformu koja olakšava ovaj pristup. Crna Gora je postala član CAPSCA-e kako bi doprinjela sigurnosti putnika u vazduhoplovstvu i bila uključena u globalnu politiku rješavanja aktuelnih problema iz oblasti zdravlja u vazduhoplovstvu.

Referat za vazduhoplovnu medicinu imao je učešće na 14.-om skupu medicinskih stručnjaka (*MEG meeting-u*), u EASA-i, koja namerava da poboljša sigurnost i zaštiti životnu sredinu uz smanjenje regulatornog tereta kroz Program izrade pravila i promociju sigurnosti za period od 2017. do 2021. godine. Ovaj dokument uključuje Evropski plan sigurnosti u civilnom vazduhoplovstvu (EPAS). Uzimajući u obzir nova dostignućima, EASA ažurira plan svake godine.

U 2017. godini Referat za vazduhoplovnu medicinu prisustvovao je Obuci osveženja znanja iz vazduhoplovne medicine (*AME Refresher training*), koji je održan u Beogradu, a i događaju sa najvećim naučnim značajem za vazduhoplovnu medicinu u 2017. godini – 65.-om Kongresu vazduhoplovne i kosmičke medicine (*International Congress of Aviation and Space Medicine, ICASM*), koji je održan u Rimu.

U **Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu** u 2017. godini bila su angažovana tri zaposlena – jedna osoba na poslovima Inspektora I, koja je sprovodila različite vrste nadzornih aktivnosti i koordinirala rad Odjeljenja, jedna osoba na poziciji Savjetnika za bezbjednost i jedna osoba sa statusom Inspektora II, koja je sprovodila različite vrste nadzornih aktivnosti.

U skladu sa preporukama Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) o neophodnom povećanju broja osoba zaduženih za vršenje nadzornih aktivnosti, sklopljen je sporazum o saradnji sa MUP-om, te su nakon toga obučena i sertifikovana četiri policijska službenika za vršenje nadzornih aktivnosti, koji su tokom 2017. godine obavljali monitoring aktivnosti.

U dijelu *regulatornih aktivnosti* u 2017. godini donešeno je novo, četvrto izdanje Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Ovaj program je donešen od strane Vlade Crne Gore dana 31.08.2017. godine, nakon čega je isti dostavljen svim relevantnim subjektima.

Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju, razmotrila i dala saglasnost na programe bezbjednosti subjekata na koje se odnosi Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Prikazana je tabela sa imenima subjektima na čije programe bezbjednosti je Agencija dala saglasnost u 2017. godini i datumima davanja saglasnosti.

Aerodrom Podgorica	21.12.2017. godine
Aerodrom Tivat	29.12.2017. godine
Montenegro Airlines AD	20.12.2017. godine
Ketering Montenegro Airlines-a	20.12.2017. godine
Ketering Voda u kršu lux doo	25.12.2017. godine
AD Aerodromi CG – za teret i poštu	29.12.2017. godine
Tara Aerospace nad Defence Products	27.12.2017. godine

Tokom 2017. godine Agencija je učestvovala u pripremi, ili je u potpunosti pripremila, 8 materijala za razmatranje na pet održanih sjednica Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U dijelu *nadzornih aktivnosti*, Agencija je u 2017. godini u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva izvršila 41 inspekciju, dva audita i sedam testova iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Predmet kontrole su bili aerodromski operator (aerodromi u Podgorici i Tivtu), katering kompanije (Montenegro Airlines i Voda u kršu lux), vazdušni prevozioci (Montenegro Airlines, Airways Montenegro, Turkish Airlines, Ural Airlines, Dart, Rossia, Air Serbia, Globus Airlines, Belavia i Red Wings), Kontrola letenja SMATSA doo i poznati pošiljalac Tara Aerospace.

Ukupno su inspektori Agencije proveli u nadzornim aktivnostima 148,5 dana (u što se ne računa vrijeme pripreme, kao ni vrijeme pisanja izvještaja).

U skladu sa preporukama Evropske komisije, od 2014. godine vodi se evidencija o ukupnom broju dana provedenih u nadzorima. U periodu od 2014. do 2016. godine inspektori Agencije su u posjeku proveli 128 dana u nadzorima godišnje, tako da je broj dana provedenih u nadzoru u 2017. godini bio za 15% veći u odnosu na prosjek iz prethodnih godina.

Aerodromski operator – Aerodrom Podgorica

Nad radom aerodromskog operatora, tokom 2017. godine, izvršeno je sedam inspekcija na Aerodromu Podgorica, i to u januaru, februaru (2), maju, junu, oktobru i novembru 2017. godine. Audit aerodroma Podgorica izvršen je u aprilu 2017. godine.

U skladu sa godišnjim planom testiranja za 2017. godinu Agencija je sprovela tri tajna testa u kojima je vršeno testiranje rada operatora Aerodroma Podgorica i Montenegro Airlines-a. Testovi su izvršeni u martu, julu i novembru i odnosili su se na kontrolu pristupa, KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga i zaštitu vazduhoplova.

Aerodromski operator – Aerodrom Tivat

U toku 2017. godine, izvršeno je trinaest inspekcija nad radom aerodromskog operatora na aerodromu Tivat i jedan audit. Inspekcije su izvršene u februaru, aprilu, maju (3), junu (4), avgustu, septembru, novembru i decembru.

Od ovih trinaest inspekcija šest inspekcija se odnosilo na praćenje Zaključka Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, br. 04/3-177/2-17 od 15.02.2017.godine.

Pored audita i inspekcija, Agencija je sprovela i četiri tajna testa u kojima je vršeno testiranje rada operatora Aerodroma Tivat, i to u junu, julu i avgustu (2), a odnosili su se na kontrolu pristupa, kontrolu lica koja nijesu putnici i KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga (2 testa).

Vazdušni prevozioci

Montenegro Airlines

Izvršeno je pet inspekcija (ne računajući jednu koja se odnosi na rad kateringa Montenegro Airlines-a), i to u januaru (dvije), martu, aprilu i novembru.

U novembru mjesecu je izvršen i tajni test koji se odnosio na zaštitu vazduhoplova koji je u operativnoj upotrebi.

Ostali vazdušni prevozioci

Tokom 2017. godine izvršeno je deset inspekcija kod drugih vazdušnog prevozioca i to osam kod stranih vazdušnog prevozioca, u dijelu vršenja bezbjednosnog pretraživanja vazduhoplova prije leta i dvije inspekcije Airways Montenegro-a. Kontrolisane su posade sljedećih avio-kompanija: Turkish Airlines, Ural Airlines, Dart, Rossia, Air Serbia, Globus Airlines, Belavia i Red Wings.

Kontrola letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd

U 2017. godini izvršena je jedna inspekcija prema Kontroli letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd i to u aprilu mjesecu.

Katering kompanije i snabdjevači vazduhoplova

Tokom 2017. godine izvršene su dvije inspekcije prema katering Montenegro Airlines-a, u martu i aprilu mjesecu.

Druga katering kompanija, Voda u kršu lux doo, dva puta je bila predmet kontrole, u maju i junu 2017. godine.

Bezbjednost tereta i pošte

U oktobru mjesecu izvršena je inspekcija prema poznatom pošiljaocu –Tara Aerospace, iz Mojkovca.

Sertifikacija KD kontrolora i osoblja koje vrši nadzor i patroliranje – Odjeljenje za bezbjednost je tokom 2017. godine nastavilo sa vršenjem sertifikacije KD kontrolora i osoblja koje vrši poslove kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, na način utvrđen Nacionalnim programom bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i internim odlukama Agencije.

Ukupno je organizovano dvanaest ciklusa polaganja kandidata. Svi kandidati za KD kontrolore polagali su teorijski i praktični dio ispita, a najveći broj KD kontrolora i test interpretacije rentgenske slike. Proces sertifikacije uspješno je završilo 258 kandidata, od čega 141 za sertifikat za obavljanje poslova kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, dok je 117 dobilo sertifikat za KD kontrolora, kojima su nakon završenog procesa sertifikacije izdati odgovarajući sertifikati.

Sertifikovani su KD kontrolori za ručni pregled lica i stvari (14), ručni pregled stvari (1), ručni pregled tereta i pošte (4), ručni pregled zaliha za snabdijevanje vazduhoplova tokom leta (4), za rad na rentgenskom uređaju za kontrolu ručnog prtljaga (59), za rad na rentgenskom i EDS uređaju za kontrolu odvojenog prtljaga (13), za rad na rentgenskom uređaju za kargo i poštu (7), za kontrolu vozila (11) i za rukovođenje i nadzor tima KD kontrolora (4).

Procjene rizika za aerodrome Podgorica i Tivat

U skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, nastavljeno je vršenje procjene rizika za oba međunarodna aerodroma u Crnoj Gori. Procjene rizika vrši posebna komisija, na čijem čelu se nalazi predstavnik Agencije. Ove procjene se vrše u skladu sa metodologijom ICAO-a i ECAC-a i rade se na godišnjoj osnovi. Ove procjene usvojio je Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Prekršajni nalozi i druge kazne

U 2017. godini suspendovan je jedan sertifikat KD kontroloru, dva KD kontrolora su prekršajno kažnjena, a jedna član kabinske posade je upućen na ponovnu obuku.

U 2017. godini ukupno je izdato 5 prekršajnih naloga i to jedan prema operatoru aerodroma, jedan odgovornom licu operatora aerodroma i tri fizičkim licima (od kojih su dva KD kontrolora), što je znatno manje nego u 2016. godini kada je ukupno izdato 20 prekršajnih naloga (7 prema pravnim licima, 7 prema odgovornim licima i 6 prema fizičkim licima).

Obuke zaposlenih i međunarodne aktivnosti

Zaposleni u Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u 2017. godini učestvovali su na sljedećim obukama: ICAO kurs za nacionalnog auditora, ECAC ponovna obuka za nacionalne auditore, IANS obuka iz oblasti *cyber* bezbjednosti i godišnji sastanak ECAC auditora.

Odjeljenje za bezbjednost je nastavilo sa aktivnim učešćem u radu ECAC Security Forumu na način što je tokom 2017. godine učestvovalo u radu dva njegova saziva.

VII SARADNJA AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO SA MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

U radu Agencije u 2017. godini poseban značaj dat je saradnji sa međunarodnim organizacijama.

Međunarodne organizacije od posebnog značaja za civilno vazduhoplovstvo države Crne Gore su:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (ICAO – International Civil Aviation Organization),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (ECAC – European Civil Aviation Conference),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL – European Organization for the Safety of Air Navigation), i
- Evropska agencija za sigurnost u vazduhoplovstvu (EASA – European Aviation Safety Agency).

Crna Gora je 13. marta 2007. godine postala 189. punopravna članica Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO). Riječ je o specijalizovanoj organizaciji Ujedinjenih Nacija, zaduženoj za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Čikaške konvencije (Čikago, 07.12.1944. god.). Ova organizacija ustanovljava da svaka država članica ima potpuni i isključivi suverenitet i nadležnost nad vazдушnim prostorom iznad

svoje teritorije i obezbjeđuje da se cjelokupan međunarodni vazdušni saobraćaj iznad ili na teritoriji i teritorijalnim vodama države članice obavlja uz njenu prethodnu saglasnost.

Postavši punopravni član ICAO-a, što je bio preduslov, Crna Gora je postala punopravni član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (**ECAC**) 25. juna 2008. godine. Glavni cilj ECAC-a, koji okuplja 44 evropske države, je unapređenje sigurnog, djelotvornog i kontinuiranog sistema evropskog vazdušnog saobraćaja, što se postiže kroz harmonizaciju postupaka upravljanja vazdušnim saobraćajem među državama članicama, kao i unapređenje tih postupaka između država članica i drugih zemalja u svijetu. ECAC ne donosi odluke sa neposredno obavezujućim djelovanjem za države članice, već je njegovo djelovanje isključivo savjetodavne prirode. Rezolucije, Preporuke i Mišljenja moraju biti implementirani u nacionalno zakonodavstvo države-članice, kako bi imali obavezujući karakter.

U maju 2017. godine direktor Agencije izabran je za člana Koordinacionog komiteta ECAC-a, što predstavlja veliko priznanje za Agenciju ali i za ukupne napore Crne Gore u oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Crna Gora je 09. juna 2006. godine potpisala Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (European Common Aviation Area (**ECAA**) Agreement). Skupština Crne Gore je ratifikovala ovaj Sporazum 09. oktobra 2007. godine, i isti je stupio na snagu 26. oktobra 2007. godine. Cilj ovog Sporazuma je stvaranje zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja koji će biti zasnovan na slobodnom pristupu tržištu i zajedničkim pravilima u oblastima sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem i uticaja na životnu sredinu. Nakon 11 godina od njegovog potpisivanja i konačno završene duge procedure ratifikacije svih država članica Evropske unije, pa internog postupka u evropskom Savjetu i Parlamentu, ECAA je 1. decembra 2017. godine stupio na snagu.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ratifikaciji multilateralnog sporazuma između evropske zajednice i njenih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i misije privremene uprave Ujedinjenih Nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA sporazum) Skupština Crne Gore je usvojila u decembru 2010. godine.

Multilateralnim sporazumom (*ECAA Agreement*) bilo je predviđeno da države potpisnice u cilju ispunjavanja preuzetih obaveza, moraju, pored ostalog, ostvariti punopravno članstvo u Zajedničkim vazduhoplovnim vlastima Evrope (JAA), zadovoljavanjem administrativnih i tehničkih standarda zahtjevanih od te organizacije. Ovo je istovremeno bio i uslov za kasnije potpisivanje Radnog aranžmana sa EASA-om (*Working Arrangement*). Osnovna uloga JAA-ja je bila izrada i primjena Zajedničkih vazduhoplovnih zahtjeva-propisa (JAR-ova) kao osnovnih standarda bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Evropi. Članstvo država u JAA ostvarivalo se ispunjavanjem procedure koja je podrazumijevala dvije faze: najprije davanje državi statusa kandidata za punopravno članstvo, a zatim i samog statusa punopravnog članstva. Nakon prethodno sprovedene procedure prihvatanja i potpisivanja tzv. „Kiparskih aranžmana“ Crna Gora je, u statusu kandidata za punopravno članstvo, učestvovala u radu JAA-ja. Evropska Unija je, u međuvremenu, osnovala Evropsku organizaciju za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA), kojoj je JAA u potpunosti prenio svoje nadležnosti 30.06.2009. godine, čime je JAA i formalno prestao da postoji. Dalje aktivnosti Crne Gore u tom pravcu nastavljaju se prema EASA-i.

Evropska agencija za sigurnost u vazduhoplovstvu (*European Aviation Safety Agency – EASA*), sa sjedištem u Kelnu (Njemačka), predstavlja centralnu instituciju Evropske Unije za sigurnost u vazduhoplovstvu. Osnovana kao nezavisno tijelo po evropskim zakonima, i za svoj rad odgovara organima EU. Misija EASA-e je da promoviše najviše zajedničke standarde sigurnosti i zaštite životne sredine u civilnom vazduhoplovstvu. Pravila EASA-e su obavezujuća za države članice Evropske Unije, ali, u zavisnosti od vrste potpisanih aranžmana, i za ostale države. Punopravno članstvo u EASA-i, zasad ostvaruju samo države članice EU, Švajcarska, Norveška, Island i Lihtenštajn, dok je za ostale evropske države postoji mogućnost aktivnog učešća u radu putem zaključivanja tzv. Radnih aranžmana (*Working Arrangements*). Crna Gora je potpisala Radni aranžman sa EASA-om, 07.07.2009. godine. Osnov za ovaj aranžman je činila Osnovna Regulativa 216/2008 (Basic Regulation 216/2008). Kako je 2009. godine Regulativa 216/2008 izmijenjena i dopunjena Regulativom 1108/2009, kojom se nadležnosti EASA-e proširuju i na oblast ATM/ANS-a, direktor Agencije je izmijenjeni Aneks 1 Radnog Aranžmana potpisao 2. novembra 2011. godine.

Nova regulativa koja je usvojena od 2009. godine je donijela određene promjene, pa je EASA smatrala za neophodnim, da postojeći, zastareli Radni Aranžman zamijeni novim tekstom, koji je direktor Agencije sa izvršnim direktorom EASA-e potpisao u Kelnu 25. februara 2015. godine.

Takođe, sa EASA-om je 15. maja 2012. godine u Kelnu je potpisan i Radni aranžman o sigurnosnim pregledima stranih vazduhoplova na platformi (*SAFA Working Arrangement*), koji se odnosi na obaveznu prikupljanja i razmjene informacija u odnosu na sigurnost vazduhoplova koji koriste aerodrome EU, aerodrome država koje nijesu članice EU ali učestvuju u ovom programu, i aerodrome u Crnoj Gori.

Zaposleni u Agenciji učestvovali su na redovnim sastancima: **ECAC** (ECAC DG – *Directors General Meeting*, ECAC Security Forum, ECAC Meetings) **EUROCONTROL** (PC – *Provisional Council*, EC – *Enlarged Committee*); **EASA** (EASA MB – Management Board, EASA *tematic meetings*, EASA ICF – *International Cooperation Forum*); **ECAA** (ECAA *Joint Committee*).

Dakle, u 2017. godini predstavnici Agencije redovno su učestvovali u radu upravljačkih i stručnih tijela međunarodnih vazduhoplovnih organizacija: ICAO, ECAC, EUROCONTROL, EASA, i ostvarivali značajnu i sadržajnu saradnju sa ovim međunarodnim organizacijama.

***

Kroz potpuno izvršavanje međunarodnih i zakonskih obaveza iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, Agencija je u 2017. godini dala svoj puni doprinos aktivnostima naše države na evropskom putu.

Nakon formalnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj Uniji, Crna Gora je u 2013. godini bila u fazi analitičkoga pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva države kandidata s pravnom tekovinom Evropske unije, poznatija kao *skringing*.

Skrining se sprovodi putem sastanaka, poglavlje po poglavlje, za sva poglavlja (osim za poglavlja 34 – Institucije i 35 – Ostala pitanja). *Poglavlje 14 – Transportna politika*, u dijelu jednog od četiri vida saobraćaja – vazdušnog saobraćaja, direktno se odnosi na aktivnosti i postignuća Agencije.

Sastanci se održavaju prema detaljno utvrđenom dnevnom redu prilagođenom strukturi pravne tekovine EU. Prvi sastanak sa predstavnicima Evropske Unije, tzv. „Eksplanatorni skringing" sastanak, održan je 25. aprila 2013. godine.

Na prvom bilateralnom sastanku, održanom 30. maja 2013. godine od strane crnogorske delegacije, koju su u većini činili predstavnici Agencije, predstavljen je detaljan prikaz trenutnog stanja u vazdušnom saobraćaju, u transpoziciji i implementaciji svih regulativa i direktiva koje su bile predmet predstavljanja i preliminarne razmjene informacija na Eksplanatornom skringingu.

U toku 2017. godine Agencija je intenzivno radila na transponovanju evropskog zakonodavstva iz oblasti vazduhoplovstva u pravni sistem Crne Gore.

Nakon što je Crna Gora predala Evropskoj komisiji svoju pregovaračku poziciju iz Poglavlja 14, poglavlje je zvanično otvoreno 21. decembra 2015. godine na Međuvladinoj konferenciji u Briselu.

U zvaničnom Izveštaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2016. godinu, iz novembra 2016. godine, u dijelu iz Poglavlja 14 koji se odnosi na vazdušni saobraćaj, konstatovan je dalji napredak sa usaglašavanju sa s pravnom tekovinom EU u okviru I tranzicione faze ECAA Sporazuma. Navodi se da je u oblasti sigurnosti zakonodavstvo usklađeno sa pravom EU, da je Crna Gora u velikoj mjeri uskladila svoje zakonodavstvo s pravnom tekovinom EU u pogledu Jedinственog evropskog neba, i konstatuje se da je nakon uspješnog završetka projekta „One Stop Security“, u decembru 2015. godine, Crna Gora uključena u EU listu trećih zemalja primjene bezbjednosnih standarda ekvivalentnih zajedničkim osnovnim standardima bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Međutim, kako je u Izveštaju navedeno – još uvijek treba riješiti neka pitanja u oblasti ekonomske regulative.

U septembru 2015. godine Evropska komisija je sprovela višednevnu kontrolu Agencije. Organizovana je posjeta eksperata Evropske komisije, koji su izvršili finalnu procjenu stanja sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet ove procjene dominantno je bio stepen implementacije bezbjednosnih mjera na aerodromima u Podgorici i Tivtu. Na osnovu audita Regulatorni odbor za bezbjednost EU je na sjednici od 18. novembra 2015. godine potvrdio uspostavljanje režima jedne bezbjednosne kontrole između država EU i Crne Gore.

U skladu sa aktivnostima u vezi sa projektom „Jedna bezbjednosna kontrola“ donešena je Regulativa 2015/2426 od 18. decembra 2015. godine, koja je stupila na snagu 29. februara 2016. godine. Shodno tome, urađene su izmjene Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva Crne Gore, kao i izmjene aerodromskog Programa bezbjednosti, koje je odobrila Agencija.

Realizacija ovog projekta predstavlja izuzetan rezultat za Crnu Goru i Agenciju za civilno vazduhoplovstvo, s obzirom da je Evropska komisija potvrdila da su standardi bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva koji se primjenjuju u Crnoj Gori ekvivalentni sa standardima koji se primjenjuju u Evropskoj uniji. To znači da se sa aspekta bezbjednosti naši aerodromi tretiraju kao i aerodromi tretiraju kao i aerodromi u zemljama članicama Evropske unije.

Država Crna Gora je 1. jula 2007. godine postala punopravni član EUROCONTROL-a, organizacije koja je prvenstveno zadužena za sigurnost vazdušne plovitbe. Treba napomenuti da je u okviru posebnog oblika saradnje sa EUROCONTROL-om na projektu uvođenja letova u uslovima smanjene vidljivosti i noću na Aerodromu Tivat, u 2015. godini napravljen značajan iskorak. Naime, u cilju familjarizacije vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori sa novim navigacionim tehnologijama, u saradnji sa španskom firmom PildoLabs, urađen je detaljan elaborat o PBN (*Performance Based Navigation*) instrumentalnim prilazima. Na osnovu tog elaborata uspješno su izvršeni demonstracioni letovi na Aerodromu Tivat sa avionom koji je u tu svrhu obezbjedio Generalni sekretarijat Vlade CG. O demonstracionim letovima informisana je EUROCONTROL, kao partner Agencije na ovom značajnom projektu, koji je demonstracione letove označio kao značajan iskorak Crne Gore u regionu u implementaciji PBN procedura, što je inače obaveza koju nam nameće rezolucije ICAO.

U 2016. godini potpisan je Sporazum o pružanju podrške od strane EUROCONTROL-a za unapređivanje sposobnosti Agencije, čija se realizacija intenzivno nastavila u 2017. godini. Područje primjene ovog Sporazuma je pružanje podrške od strane EUROCONTROL-a Agenciji u vezi sa daljom implementacijom Jedinственog evropskog neba (SES), razvojem ATM-a, kao i integracijom u ATM mrežu Evrope. Ciljevi na visokom nivou ovog sporazuma su da:

- pomogne Agenciji u izgradnji i unapređenju svojih sposobnosti, uključujući i zahtjeve sheme efikasnosti,
- podrži dalju implementaciju FUA koncepta u korist svih nacionalnih učesnika,
- podrži implementaciju SES zakonodavstva u Crnoj Gori kako bi se omogućila dalja integracija države u evropsku ATM mrežu,
- olakša regionalnu saradnju o ATM pitanjima sa odgovarajućim nadležnim vazduhoplovnim organima/ nacionalnim nadzornim organima susjednih država.

VIII SARADNJA AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO SA DRUGIM NADZORNIM ORGANIMA U INOSTRANSTVU

Agencija je i u 2017. godini posvetila posebnu pažnju saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala saradnju u dijelu obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti.

U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova i Slovenije kao i Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske. U toku 2017. godine su potpisani memorandumi o razumijevanju sa vazduhoplovnim vlastima Bugarske i Austrije i obavljene su konsultacije sa vazduhoplovnim vlastima Irske, tako da se u 2018. godini očekuje potpisivanje Memoranduma o razumijevanju i sa ovim vlastima.

Memorandumima o razumijevanju potpisanim između vazduhoplovnih vlasti država potpisnica dogovoreni su zajednički ciljevi i oblasti bilateralne saradnje u svim aspektima civilnog vazduhoplovstva. Potpisani memorandumi o saradnji predstavljaju nastavak intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazdušnih vlasti, prvenstveno u regionu, ali i šire.

Kada su u pitanju susjedne države, posebno se imao u vidu značaj regionalnu saradnje kao važan segment razvoja vazdušnog saobraćaja u procesu evropskih integracija, tako da su ovi memorandumi potpisani na način da omogućavaju i potenciraju zajednički razvoj i fleksibilnost upotrebe stručne dokumentacije i ljudskih resursa.

U toku 2017. godine Agencija je bilateralnu saradnju proširila i na Sjedinjene Američke Države, pa je tako delegacija Agencije od 29.10. do 3.11.2017. godine, boravila u posjeti Federalnim vazduhoplovnim vlastima (FAA) Sjedinjenih Američkih Država.

Boravak u Vašingtonu je bio koncipiran kroz četvorodnevne aktivnosti, a koje su pokrivala informacije iz sljedećih oblasti: operacije vazduhoplova, upravljanje vazdušnim prostorom i njegovu klasifikaciju, SMS i SSP, bespilotne letjelice, aerodrome, razvoj američkog sistema civilnog vazduhoplovstva kroz program NextGen, sigurnost postupaka na PSS, transport opasnih materija, promociju sigurnosti i analize i istrage događaja i nesreća.

Takođe, delegacija Agencije je učestvovala na redovnom sastanku Runway Safety Council-a, i bila u prilici da posjeti aerodrome Baltimor i Ronald Regan.

Ova posjeta predstavlja samo prvi korak u daljem jačanju komunikacije i saradnje na nivou Agencija – FAA, a iskustvo stečeno tokom ove posjete biće od velike koristi tokom daljeg unaprjeđenja rada Agencije.

***

Specifičnost situacije sa zajedničkim provajderom SMATSA-om nalagala je potpisivanje posebnog Memoranduma u oblasti pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi između Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije. Ovim Memorandumom unaprijeđuje se saradnja u oblasti vazdušne plovidbe, a posebno u vršenju nadzora nad ispunjenošću zahtjeva za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, kao i funkcija ASM i ATFCM, primjeni mjera i aktivnosti pri praćenju bezbjednosti/sigurnosti (Safety) zajedničkog pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi pri pružanju tih usluga. Takođe, ovim memorandumom posebno se ističe značaj bezbjednosti/sigurnosti (Safety) u pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi, na nacionalnom i regionalnom nivou.

Inicijativa o Zajedničkoj oblasti pružanja usluga (Joint Service Provision Area – JSPA Initiative) Inicijativa o zajedničkoj oblasti pružanja usluga (Joint Service Provision Area Initiative – JSPA Initiative) predstavlja regionalno i međuorganizacijsko partnerstvo za saradnju i koordinaciju između civilnih vazduhoplovnih vlasti i nacionalnih pružalaca usluga u vazdušnoj plovidbi Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova*, Mađarske, Makedonije i Srbije. Prepoznajući postojanje značajne praznine po pitanju regionalne saradnje, Agencija je, početkom septembra 2012. godine, pokrenula ovu inicijativu uputivši pozivna pisma za učešće na okruglom stolu, sa namjerom da formuliše i profilise saradnju i koordinaciju na nižem, operativnom nivou. Dok ostale države imaju status punopravnih članica, Srbija i Bosna i Hercegovina učestvuju na tehničkom (ekspertskom) nivou.

JSPA inicijativa, kao vidljiv mehanizam regionalne saradnje, ima značajnu podršku međunarodnih saobraćajno-vazduhoplovnih organizacija, i to: Vijeća za regionalnu saradnju (RCC), ICAO regionalne kancelarije u Parizu, DG MOVE, Regionalne međuvladine saobraćajne organizacije (SEETO) i TAIEX-a. Pod okriljem ove Inicijative do sada je, najviše zaslugom i angažmanom Agencije, uspješno realizovano nekoliko značajnih aktivnosti, prvenstveno u vidu održavanja zajedničkih stručnih sastanaka, obuka i radionica.

Međusobnim dogovorom direktora organizacija sa statusom punopravnog člana, utvrđene su prioritetne aktivnosti Inicijative, a koje proizilaze iz primjene SES koncepta i Evropskog ATM Master plana. Ove prioritetne aktivnosti se odnose na izradu i realizaciju projekata: Regionalni plan implementacije PBN koncepta i Plan smanjenja emisije ugljen-dioksida; Razvoj i postepeno uvođenje vazdušnog prostora bez ruta u jugoistočnoj Evropi; Regionalna strategija za primjenu satelitske navigacije u civilnom vazduhoplovstvu u jugoistočnoj Evropi (postignuto kroz učešće u BEYOND i CaBilAvi projektima, direktno podržanim od EU); NSA Klaster i NSA baza stručnjaka (oblik saradnje između JSPA inicijative i ISIS programa); i Studija o primjeni multilateracije u jugoistočnoj Evropi. Ovdje posebno treba naglasiti sudjelovanje Agencije u BEYOND projektu.

Naime, Agencija aktivno je aktivno radila i radi na polju podizanja internih kapaciteta za potrebu korišćenja satelitske navigacije u civilnom vazduhoplovstvu u Crnoj Gori. Sa ciljem proširenja upotrebe EGNOS-a na evropske države koje nisu članice EU, Evropska komisija je, u okviru *Horizont 2020* istraživačkog i inovativnog programa, objavila tender „GALILEO-4-2014: Podizanje svjesnosti o EGNOS-u, građenje kapaciteta i/ili promocija u okviru i van Evropske unije“ (*GALILEO-4-2014: EGNOS awareness raising, capacity building and/ or promotion activities, inside or outside the EU*) na koji se Evropski pružalac satelitskih usluga (*European Satellite Service Provider – ESSP*) javio sa predlogom projekta „Građenje kapaciteta evropskog GNSS u multimodalnim domenima u državama susjednim Evropskoj uniji“ – BEYOND projekat (***Building EGNSS capacity On EU Neighbouring multimodal Domains***).

Realizacija ovog međudržavnog projekta, odnosno podizanje resursnih, tehničkih i operativnih kapaciteta za korišćenje usluga EGNOS sistema u državama izvan EU, za koji je zadužen ESSP, podrazumijevala je formiranje konzorcijuma, koji je sastavljen od 19 državnih i privatnih kompanija iz 13 država Zapadnog Balkana, Magreba i Bliskog Istoka, među kojima je i Agencija za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore.

Projekat je strukturiran kroz radne pakete kojima rukovode vodeće evropske kompanije za oblast satelitske navigacije u vazduhoplovstvu (GMV i Ineco – Španija, Telespazio – Italija, Helios – Velika Britanija). Agencija učestvuje u Radnom paketu br. 2000 (skr. WP2000) – „Građenje kapaciteta u Istočnoj Evropi“. Rukovodilac ovog radnog paketa je španska kompanija GMV.

Za učešće u ovom projektu, Agencija je od Evropske komisije dobila finansijsku podršku za pokrivanje troškova koji joj se, tom prilikom, nameću.

Učešće u BEYOND projektu, na direktan i/ili indirektan način, omogućilo je: podizanje unutrašnjih kapaciteta Agencije za primjenu satelitske navigacije u civilnom vazduhoplovstvu; bolje razumijevanje populacije vazduhoplova koji koriste crnogorske aerodrome i karakteristike njihovih navigacionih mogućnosti; izradu koncepta primjene (tzv. CONOPS) LPV postupka na podgoričkom aerodromu; izradu sigurnosnih procjena za korišćenje LPV postupka; izradu nacrtu LPV navigacionog postupka za podgorički aerodrom; donošenje zaključka da postupak projektovan u odnosu na EGNOS (tj. LPV postupak) na podgoričkom aerodromu nije ekonomski opravdan (u ovom trenutku) sa aspekta pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i (glavnog) operatora vazduhoplova; započinjanje procesa legalizacije upotrebe EGNOS u crnogorskom vazdušnom prostoru; uspostavljanje RAIM NOTAM servisa; publikovanje RNAV1 i RNP1 postupaka za dolazak i odlazak za podgorički i tivatski aerodrom, zajedno sa odgovarajućim RNP APCH postupcima (tzv. LNAV postupak); sticanje indirektnih znanja i vještina koje su potrebne zbog multidisciplinarnih komponente u primjeni satelitske navigacije u civilnom vazduhoplovstvu; i unapređenje regionalne i međunarodne saradnja u oblasti satelitske navigacije.

Stoga se može zaključiti da su posredna i neposredna očekivanja i koristi Agencije od učešća u ovom projektu i očekivanja, više nego u potpunosti ispunjena.

Za potrebu implementacije RCC-ove Strategije za jugoistočnu Evropu do 2020. godine (u daljem tekstu: SEE2020 Strategija) i u saradnji sa SEETO, JSPA inicijativa je dostavila RCC-u Regionalni program za vazdušni transport, kojim je obuhvatila svoje planirane prioritetne aktivnosti i usaglasila sa ciljevima iz SEE2020 Strategije. U postupku procjene adekvatnosti Regionalnog programa za vazdušni transport za implementaciju SEE2020 Strategije, nadležna ministarstva država iz regiona su ga ocijenila kao izuzetno relevantan. Shodno tome, RCC je trenutno u postupku iznalaženja načina za obezbjeđivanje sredstava iz evropskih fondova za njegovu realizaciju.

IX ZAKLJUČNE OCJENE

Na osnovu navedenog može se zaključiti sljedeće:

- Agencija uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odnosno obavlja javna ovlašćenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazdušnom saobraćaju;
- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije konstatovale su evidentan napredak Crne Gore u ovoj oblasti, sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja;
- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa urađenim planskim dokumentima i u koordinaciji i saradnji sa svim ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti preduzimanje svih mjera

- predviđenih zakonom i rad na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem podizanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na još veći nivo;
- U proteklom periodu nastavljeno je osposobljavanje zaposlenih u Agenciji. Neophodno je da se i dalje stvaraju finansijski i tehnički uslovi za očuvanje stručnog osoblja, kao i za angažovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, u cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije.

